DE STVDIO LITERARVM rectè & cõmodè inſtituẽdo, ad inuictiſſimũ & potẽtiſſimũ Principẽ FRANCISCVM, Regẽ Fráciæ: Gulielmo Budæo Pariſienſi, Cõſiliario regio, Libellorũq; ſupplicũ in Regia Magiſtro, auctore.

Excudebat Michael Vaſcoſanus, in ædibus Aſcẽſianis, via ad D. Iacobũ, ſub ſigno Fõtis.
PARISIIS, M. D. XXXVI.

DE STVDIO LITERARVM RECTE ET COMMODE INSTITVENDO, AD INVICTISSIMVM ET POTENTISSIMVM PRINCIPEM FRANCISCVM REGEM FRANCIAE.

HONOS ALIT ARTES, CONtritum eſt vſu vetuſtatis prouerbium, Princeps potentiſſime, non tam ad opificia quæ dicuntur ſellularia, æráque & ſtipes merentia, quàm ad eas artes pertinens quas priſci tum ingenuas, tum liberales appellandas eſſe duxerunt. hoc nimirum intelligi volētes, dignas artes illas iis hominibus eſſe, qui nec ſeruitutem ſeruirēt, nec degeneri mente nati aut obnoxia forent. Quibus etiam ipſis artibus, cum honorem Romana detulit antiquitas, humanas vt eas eſſe ſcientias dicerent, vtpote ſine quibus exiſtimarēt homines morum humanitatem amplecti ac retinere vix poſſe. Et quidem cum hominum generi prouidentia duas naturæ præſtantias dederit, longè inter animanteis, nobiliſſimas, mentem atque ſermonem, videbant illi eos ferè qui cum promiſcua multitudine annos traduxiſſent pueritiæ & adoleſcentiæ procul ludis literariis, vel ſemiferos ipſos eſſe, vel ruſticitate præditos infantiæ nō abſimili. cuiuſmodi illorum euadere plurimos videmus, qui communi tantum ſenſu quaſi præceptore vtuntur & magiſtro. At verò loquendi conſuetudo, deterior ferè tempore fieri ſolet, & ex patriciis (vt ita dicam) ſenſim ad plebeios tranſire, imperitorum vtique numero multis exuperante partibus. Tum mens humana, ab incunabulis ſtatim, tyrocinioque vitæ, erraticis moribus ac mendoſis imbuta, ex perenni contagione paſſim pollentis imperitiæ in ordinem quodammodo cæterorum animalium redigi ſe tandem non ſentit, cum tamen numero (vt dicitur) exempta ſit originis inſignitæ nobiliſque priuilegio. Etenim rerum humanarum diuinarúmque notio, naturæ quidem illa veluti magiſterio homini pubeſcēti paulatim agnaſcitur, & ſic in multorum conuentu, quaſi in ludo ſenſus communis adoleſcit: planeq́; in virum iam euadenti cum ætate accreſcit pro portione. cæterum inchoata eſt ipſa tantum, non plena, non iuſta notitia, non ſufficiens earum rerum intelligentiæ, quæ ad vitam inſtruendam temperandamq́; comparatæ ſunt. Quare & in diſceptādis forenſibus controuerſiis, & in dirimendis litibus, quantauis prudentia ſenſus communis, tamen iuris ciuilis indiget prudētiæ, æquitatiſq́; ab iis hominibus proditæ qui de iure olim

reſpóſitarunt: & rerũ ſupradictarum notio,tum naturæ beneficio anticipata, tũ conuerſatione ciuili adaucta & roborata , adhuc tamen eſt hebetior, quàm vt par eſſe poſſit caligini diſcutiendæ quæ vitæ noſtræ incubat.Atque intra eã quidem caliginem,dẽſamq; veluti quandam nebulam fallaciũ imaginum,atque inaniũ formarum, latentem veritatem, ſummiq; boni naturã, philoſophiæ comitatus olim indagare,ac per omnia naturæ veſtigia perſequi inſtituit,ſtudio ſanè acri & vehementi. hominesq; non pauci qui ſeſe in eius familiam variis è ſtirpibus ſectarũ adoptauerant , acerrima contentione animorũ fecerunt , poſthabita corporis fortunarúmque cura , diſciplinarum vt honeſtiſſimarũ facultatem ſibi primũ compararent . deinde earũ adipiſcẽdi viam quandam poſteris , ratione ac præceptis munitã traderent & procliuẽ, quoad eius fieri poſſet.Et verò eorũ quidem nobiliſſimi indignũ eſſe cẽſuerunt, naturã humanã ignoratione ſui primùm,dein morũ peruerſitate, quæ diu inter mortales inoleuerat,de gradu naturæ ſublimis deiectã eſſe,quæ cognata erat ipſa à primordiis rerũ,affinisq; diuinæ.Quã ob cauſam indignitatemq;,homines incitati,certatim quærere inſtiterunt,cur ipſa hominũ natio, recta ratione lapſa, quaſi in triuiis vitæ compitisq; iaceret per inertiam, in iis multorum conuenticulis quæ ciuitates vocantur . Itaq; inter Græcos homines moribus ac lĩgua cæteris cultiores,extiterũt partim qui ſophiſtæ,partim qui philoſophi dicti ſunt. Qui cũ in muneribus vitæ ciuilis,atq; in ſermone barbariſmos,in rationalis & in moribus ſolœciſmos inualuiſſe cernerent,diſciplinam honeſtæ atq; emendatæ vitæ profiteri aggreſſi ſunt,eamq; colendã eſſe & retinendã multis perſuaſerunt.. Hæc porrò doctrina,quaſi quædã artifex & magiſtra expoliendæ humanitatis & concinnandæ, literarum nunc bonarum appellatione cenſetur.cuius doctrinæ fines multò laxiores ſunt & ampliores,q̃ inſcriptio ipſa præfert multitudinis opinione.cõtinet enim omne cõmerciũ atq; vniuerſum quod cũ muſis haberi poteſt : ſanè variũ ipſum & multiplex,& quoquo verſus longè pertinens. Præcipuè verò philoſophia lautioris vitæ magiſtra,rationiſq; rectæ antiſtes,atq; interpres oraculorũ eius, adminicula vitæ peperiſſe & reliquiſſe creditur : quibus homines nimiũ de corpore meriti,ob idq; humi ſerpentes vt bruta animãtia,excitare tandẽ ſeſe poſſent,& aſſurgere ad cognitionẽ ſui: ex eoq; intelligẽtiæ gradu ſurſum faciẽ erigere,ad cœlũq; aſpirare.Vnicũ autem hunc ſcopũ fuiſſe olim philoſophiæ,bonis qdẽ certè viris atq; honeſtis cultæ atq; probatæ,nobile illud præceptũ indicio eſt,γνῶθι σεαυτόν:paucis(vt opinor)ſatis aĩaduerſum,ſuiſq; ponderibus expẽſum, atq; etiã fortaſſe pauciſſimis:in tẽplo quondã toto orbe nobiliſſimo cõſecratũ,tanq̃ caput prudentiæ oraculorũ.huc enim ſumma humanæ ſapiẽtiæ pertinet.Circa hoc philoſophia & de natura & de moribus diſſerẽs, præcipuè cõmẽtata eſt.Id deniq; mortales inter diuos olim relatos, diuiniſq; honoribus gentiũ ſcitis donatos:cœlũ vt ſuſpicerẽt admonuit,infernaq; deſpicerent atque temporaria. Poſtremò is fuit ſenſus (vt ſimile veri eſt) ſæculis illis antiquiſſimis quæ heroas dicuntur edidiſſe . Indidem illa nobilis ſabula de Hercule,quem vt eſt apud Xenophontem in ſecũdo Cõmemo

rationum, Prodicus ille doctus ſcripſit, cum primum pubeſceret, quod tẽpus à natura,ad eligendum quam quiſque viam viuendi ſit ingreſſurus,datũ eſt, exiiſſe in ſolitudinem: atque ibi ſedentem, diu multúmque dubitaſſe, cum duas cerneret vias,vnam voluptatis,alteram virtutis,vtram ingredi melius eſſet.interim autem ipſi fœminas duas apparuiſſe ſtatura grandes:alterã aſpectu decenti,liberalíque ingenio, ornatu corporis nitido, pudorem in aſpectu præferentem,& modeſtiam in geſtu,veſte candida indutam. alteram corpulentioris habitudinis, & ſimpliciter educatam, ornatu exquiſito cultam:ſic arte coloratam, vt & candorem cutis & ruborem maiores veris emẽtiretur: in motu corporis atque habitu ita affectam, vt procerior appareret quàm ferebat natiua magnitudo: oculis etiam expaſſis: tum ea veſte indutã quæ maximũ corporis decorem efficeret:interim ſeipſam oculis circumactis perluſtrãtem,identidemq; aſpectãtem,ecquis in ſe oculos cõuerteret,atq; vmbrã ſuam obſeruantem.quæ cũ iam propius Herculem acceſſiſſet, illã alterã ſuprà dictã pariter progredi inſtitiſſe:verũ hanc anteuertere illi volentẽ,curſu ad Herculem veniſſe,atq; his verbis loqui cœpiſſe,Video te Hercules addubitantem quam viam tandem ineas vitæ. qui ſi me amica atq; auctore vti tibi perſuaſeris, ego te in viam iucundiſſimam ſimul & facillimã ducam. & oblectabilium quidem rerum omniũ impertiam tibi guſtũ:grauium autem rerum omnium ad extremũ vſq; faciam te expertem. Iam primũ bellorum negociorumq; cura vacabis. In eaq; demum cogitatione tute verſabere,conſiderandum imprimis vt habeas, quid cibi,quid potus inuenias quod tibi gratiſſimum ſit,quid oculos tuos oblectet, quid tactum,quid olfactũ,tibi ſit iucundiſſimũ:quibus amoribus genio tuo indulgere,quonã modo molliſſimè dormire,qua ratione omnibus perfrui voluptatibus,nulloq; negocio poſſis. Caue verò in mentem tibi veniat,periculum eſſe ac metuendũ tibi,nequãdo in deſiderium incidas earũ rerum vnde hæc quæ dixi ſuppeditari ſolent. veto te hæc vereri.nequaq; enim ad vitam te deducã laboris ac ærumnæ tolerantem aut animo aut corpore, vt inde ſuauitates huiuſcemodi ſuppetere tibi poſſint.Et quidem cum alienis fruere laboribus,tum ab re nulla tempẽrabis,vnde capturæ quippiã accedere poſſe videatur. Quippe huiuſcemodi licentiã ſectatoribus meis largior, vt cõmoda ſua cõparent vndiq; & augeãt.

Quæ cum Hercules audiſſet, Quodnam autem tibi nomen eſt (inquit) mulier? Tum illa, Amici (inquit) mei, Felicitatem: at qui me oderunt, vim huius vocabuli volentes imminuere,me appellãt Inertiã. Interea mulier illa altera accedẽs,Ego quoq; ipſa(inquit)ad te Hercules venio,vt quæ & parentes tuos nouerim, & tuum ingenium ad percipiendam inſtitutionem meam:ſperoq; ſi viam ad me ferentem tute ingrediare,futurum te ſanè ſtrenuum actorem honeſtarum rerũ atq; grauium,indeq; honoratiorẽ meipſam viſum iri,atq; bonam in partem inſigniorem. Cæterũ nequaquã expectes vt fucum tibi faciam exordiorum concinnitate voluptuaria. nam vt dii ſtatuerunt, ita rerum veritatem ſimpliciter commemorabo. Atqui eorũ quæ bona & honeſta ſunt, nihil dii citra laborem ipſi & curã hominibus dare

ſolēt.quos quidē ipſos ſi tibi propitios eſſe cupis,dii tibi colēdi ſunt ipſi.Si ab amicis amari,amici quoq; beneficiis emerēdi ſunt. Sin in ciuitate aliqua honorē tibi haberi,vtilē te præbere ciuitati illi oportet. Quòd ſi per vniuerſam Græciam animus fert admirationem tui ciere ,ipſa tibi Græcia quodam eſt afficienda beneficio. Porrò autem ſi terram abundè tibi fruges fundere vis, ipſa tibi terra excolēda eſt.Et ſi à negociatione pecuaria facere rē atque augere inſtituiſti,ipſa tibi pecora diligenter accuranda ſunt . Sin impetum cepiſti bellicis ex rebus faſtigiū tuum attollendi,amicis tuis in libertatem aſſerēdis, inimicis ſeruituti mancipandis cum ita tibi viſum fuerit : vtique faciendum tibi eſt vt artes militares ediſcas, ab iis qui eas docere idonei ſunt & apti:earūq; vſum cū didiceris,vt exercitatione confirmes.Poſtremò ſi in animo tibi eſt athleticā corporis firmitatē cōparare, corpus eſt tibi ſeruituti animi aſſuefaciendum,laboribúsque & ſudore exercendum. Cuius ſermonem Inertia excipiens apud Prodicum, Animaduertis (inquit) ô Hercules,quàm moleſtam tibi viam, & quàm longam ad gaudia , mulier iſta tibi expoſuerit ? at ego verò & prona te via & breui ad felicitatem perductura ſum. Tum Virtus, O miſera tu(inquit)quid boni tandem habes?immo verò ecquid omnino ipſa ſuauitates noſti ? num tu harum parandarum ergô agere quicquam ſuſtines , quæ ne iucundorum quidem deſiderium cupiditatemq; expectes? deſiderio verò anteuertens expleri omnibus iis ſolita ſis? antequā eſuris, cibum ſumens:priuſquam ſitis,bibens:& vt ſuauiter epuleris,eduliorum artifices exquiris:vt bibas itidem ſuauiter , vina precioſa coemens:æſtate (ſi diis placet) vndique niuem expetens . iam verò iucundè vt ſopiare,non molleis modò lectos ſternēdos tibi locas, ſed lecticas etiā ipſas molliculas,earūq; ſcāna facienda tibi mollia curas: nimirum quæ nō ſomni laborisq; viciſſitudine inſtitueris vti,ſed iccirco dormire, quia nihil aliud habeas potius quod facias. tū venerē ignaua exquiſitis machinamētis cieas, ſuapte vi immotam. En quæ tui diſcere ex te amici cupiāt,vt per laſciuiā noctes, diei optimā partem per ſoporem exigant. Quocirca immortalis cum eſſes,ex deorum curia eiecta es,à mortalibus quoq; deſpecta qui probitate cenſentur. deniq; orbata ſimul acroamate iucundiſſimo, laudari te vt nunquam audieris:ſimul ſpectaculo ſanè viſendo, nunq̃ vt opus aliquod tuum ſpectaris aut pulchrū aut honeſtum. Tales fermè Hercules ſunt,Princeps illuſtriſſime,atq; præſtātiſſime, aut Heraclidæ certè hodie,eius philoſophiæ alumni quam antiqui græci eruditionem circularem appellauerunt: quæque ingentē non ſolū ambitū amplectitur,quaſiq; reſtim quandā chorūq; diſciplinarū,ſed etiam anfractus viæ arduos ægreq; ſuperabiles. Noſtro verò ſæculo ſudore quàm oli maiore permeabiles, quod tamen ipſum ſæculum Muſarū choros edere cœpit ſtrenuè, togatos vnà & palliatos,è nominatiſſimis quódam iugis illis repetitos ac reduces,qui iam inacceſſi videbātur atq; deſerti. Enimuero operæ eſt precium ingeniorum antiquorum magnitudinem æſtimare ex ipſorum imaginibus, quas eminentes ad hunc diem & expreſſas,vna & altera ætas reſtituerūt,carioſis ipſas in monumētis & ſquallidis inuētas,illæ verò & ad ſplēdorē priſcū

propemodum deterſas expoliuerunt. Quorum etſi monumentorũ magna pars ad hunc diẽ nõ ſupereſſe incolumis creditur, eſt tamen hadenda gratia prouidentiæ, crebróque à nobis commemorãda, quòd optimam eorum(vt opinor)partem è diluuio annorũ plus mille emerſam, in manibus iam habemus. diluuium enim quoddam vitæ calamitoſum,literas ipſas germanas & ſuo demum nomine dignas,ſic hauſerat & abſorpſerat, tãtáque vi alluuionis barbaricæ obrutas tenebat & ſepultas,vt mirũ ſit eas inde exiſtere potuiſſe. diuinæ verò id prouidentiæ referendum acceptum,quæ priſcarum ipſa mentiũ reliquias & ſimulachra reddere nobis voluit,ad vitam excolẽdã & adornandã.Mirificam autem illam dicendi vim,è ſapientiæ fonte manantẽ perẽni & exundanti, & porrò ingentes eloquentiæ variásque copias, fines etiã iuris eius & imperii longè latéque patentis orbis ille diſciplinarũ quem diximus comprehendit, ſi tamen circunſcribi vllo illi ambitu poſſunt. Quem orbem magnorũ ſpirituum olim homines,vel potius heroes quidã nationis literariæ, nõ vno illi quidem & altero ſpiritu,ſed tamen vna contẽtione inoffenſoq; tenore percurrere ſolebant: cúmque in fabularum vetuſtiſſimarũ commentis adumbratum videmus,qualia ſunt aurea Mercurii virga,ægis illa Palladis,denique muſarum cantus cum cæterarum,tum Calliopes earum coryphææ,ἣ δὴ,vt inquit Heſiodus,προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.Etenim ipſarum chori auios in montes abſtruſi à vatibus,& veluti per manus reſte data cõſerti, nihil aliud potius quàm ſcientiarum conſenſum,cognationemq; ſtudiorum ſignificant,& manifeſtè oſtendunt:adeò vnam & alteram ſine reliquis mancas eſſe cenſebant,& deſtitutas neceſſariis adminiculis. At multorum ſæculorum infelicitas,quæ rei literariæ calamitoſam vaſtitatem importauerat,nihil non aliquando tolerabile fecit. Nunc verò quid indignius,atque huic literarum claritati turpius,quàm quod ſocordia noſtra atq; deſidia adhuc fit: aut quia mores in prauum inueterati ferre correctricem manum reſpuunt, vt circulus ille diſciplinarũ qui olim coaluerat,nunc in partes ſolutus ſit aut conciſus?& vt vnius profeſſionis functiones hominumq; ſingulorũ, in plurium tributæ ſint?Idque vſque eò iam euaſit,vt qui aut medicos ſe,aut iuris ſtudioſos,aut alterius cuiuſuis ſcientiæ ſectatores profitentur,ſiquando vſuuenerit vt de aliqua earum diſſerendum eis ſit,cuius titulum ipſi non ſuſceperint,immo verò ſi oratio ipſis paulò cultior habenda ſit,ii niſi veniã præfati ſint,tam impudenter atque improbè facere videantur, quàm qui aliena de meſſe faſcem collectum eunt.mea quidem ipſi ſententia & multorũ, nõ tam æqui in ſuum cuique tribuendo ignaua religione,quàm inertes & ſocordes de iure ſi non ſuo,certè omnium communi,libenter decedendo, vt laboris compendium faciant.Inſignis verò maximè vel error vel culpa eorũ eſt qui iuris diuini videri volunt conſultiſſimi,cũ ſine Mercurii numine interpretationum præſidis atque potentis,altiſſimorum vaticiniorum enarrationem,oraculorumq; mirificorum explanationẽ,rectè fieri poſſe perhibẽt quæ copiæ(vt ita dicã)cornu continent omnis cognitionis & ſcientiæ.illi verò(ſi diuis placet)commodius quoque ſic fieri ſanctiúſque defendunt:quaſi

verò hæc pars vna doctrinæ,aut certè ipſa cum paucis,genium nullum orationis habeat,aut præpoſterum habeat atque refractarium.Atqui id tueri & obſtinatè dicere,hominum eſt inertiæ & ruſticitati patrocinantium,nó ſanctimoniæ & veritati ſtudentium.ſiquidem ſacer hodie Mercurius eſt priſcarum literarum peritia, quē theologiæ illi noſtræ proceres orthodoxæq; philoſophiæ Platones,magnopere colendum cenſuerunt & veneradū. tametſi Latinorum permulti in tempora inciderūt literis calamitoſa.Heroicæ enim ætates Seruatoris ſupplicium ſecutæ,quæ robora legionum deuotarum ediderunt,è quibus deus optimus & maximus copias illas ſplendidas & admirandas delegit & conſcripſit,quas ſupernatibus exercitibus clarè concenturiauit,vt fœcundæ ipſæ ſanctarum innocētūmque animarum,ita etiam literarum fuerunt bonarum atque ingeniorum præcellentium.Nam & multi eorum quibus ipſa ſeruatrix prouidentia teſtimoniū ſui & veritatis, ad tribunal impietatis & ſæuitiæ barbaricæ denunciandum duxit,elegāti doctrina ſimul & pietatis defenſione inclaruerunt. Neque verò emendatè loquēdi facultas,cum quadam ſcita ſermonis lautitia,oratoria tantum eſt ipſa, vt vulgo eſſe creditur:ſed per omneis quoque partes orbis diſciplinarum fuſa, cum ex omnium ſcientia concreta ſit & compacta. Quare ex vnaquaq; carpere poteſt ipſa ſuo iure quod in vſum promendum eſſe duxerit: viciſſimq; ipſa ſeruire vnicuiq; ſcientiæ,aut certè ſimulut occaſio & opportunitas ſeſe obtulit,operam quatenus opus eſt benignè debet accommodare.Nam quæ ſcientia,quæ facultas dūtaxat liberalis,faſciculum vel vnum colligere gloriæ in ſua meſſe poteſt,ſine orationis huiuſmodi facultate? Age,(vt iam gloriam omittam)quonam modo laboris ſui commentationūmque fructum cū poſteritate cōmunicare?cuius profeſſionis ſtudium, tot tantarūmque partium capax,quemadmodum finibus nullis circūſcribitur, ita annalibus legibus nullis tenetur,cum cæterarum artium ſtudia curricula ſua habeāt certis annis quaſi ſpatiis demenſa,moribus & inſtitutis ſcholaſticorum. Verūenimuero hæc dicendi facultas,cum de omnibus ſciētiis atque artibus hac ratione & commodè & honeſtè mereri poſſit,de theologia etiam gnauiter & appoſitè,nuper tamen homines pauci ex theologorum ordine extiterunt, appiana pertinacia præditi,qui linguæ Græcæ peritiam,literarum haud dubiè bonarum magiſtram atque inſtauratricem,prauarum opinionum inſtitricē eſſe fremerent & aſſertricem, pro concione quoque. id quod eo capitalius fuit,quòd ea quæ pro concione dicuntur,ſic à plebe populóque adeò imperito ferè excipiuntur,quaſi ex ipſo veritatis ſacrario pronunciata.Huius autem calumniæ anſam homines inde nacti fuerāt,quòd eodem penè tempore literæ Græcæ inclaruiſſent,eorūmque ſtudium incaluiſſet,& praua quædam dogmata,antiquæ orthodoxiæ pūctis confixa ſæpius & circūſcripta, in medium relata rurſus eſſent,vt noua oracula & cœlo recens delapſa. Quaſi verò non eiuſdem ſit ætatis interdum,& viſenda miracula edere & mōſtra deteſtāda.Momicæ certè eſt improbitatis & calumniæ iſta reprehenſio. Vt Momus olim in Venere non inueniens cum maximè cuperet,quod crimi-

nari iure poſſet,obiecit ei in deorũ cœtu,vt Philoſtratus refert, quòd ſandaliũ haberet ſtridulũ & argutũ: ſic & iſti in homine probabili religione imbuto literarum lautiorum & optimarum doctrinã vitio vertũt,quaſi diſſentaneam. Huiuſcemodi igitur calumniæ face, importunæ literis bonis occaſioni ab illis clamitatoribus admota, literæ Græcæ aliquot annos rerum nouarum inuidia flagrauerunt,penè capitalium. Verum eius inuidiæ flamma, quæ primùm mirè & ſupra lauream(vt dicitur)flammam & ſpineam crepitans,omnia propè tribunalia ſacrarum concionum occupauerat, ſenſim ſub ſidere ſuapte inanitate cœpit,& breui contabuit.quippe bucculentis contẽtionibus tantum anheliſq; excitata,nec materiã inueniens ſolidæ calumniæ, ſtatim vires amiſit:ſimulut intelligi à plerisque cœptum eſt, id eſſe potius ſordentis iam & exoletæ Mineruæ patrociniũ, quam religionis labefactatæ & pietatis ſtabilimentũ.Nunc verò quis non videt æmulationẽ illam efflo- reſcẽtis ſolidæ & germanæ doctrinæ,diſſentaneã eſſe cũ innocẽtia theologica, apoſtolicæ charitatis & probæ notæ æmula? Verũtamẽ aliquot hoĩes fuerũt ſacerdotes,tã proiectæ temeritatis,tãta vt hoſtia,tã eximia,tã illuſtri,id eſt linguæ Græcæ damnatione,parentare inſtituerint iacẽti & emortuæ ordinis ſui maieſtati.quippe qui viderẽt literarum Græcarum funere literas quoque bonas elatum iri.At hoc quid eſt aliud hac ætate, tuo Rex ingenioſiſſime principatu Franciſce, hodierno hominum ſenſu, quàm olim fuiſſet florẽte Athenienſium republica, Palladem illam celebratam in arce concremare & Romæ ignem Veſtæ perpetuum extinguere? Certè exprimi noſtra oratione non poteſt, quàm perditæ audaciæ, quàm cæcæ confidentiæ, ꝙ duræ frontis & marmoreæ ea conſpiratio fuerit. Homines perpauci vt ex tanto quidem certè numero,ſuperciliosi illi quidem & frõtones, ſed puſilli & inermes, præcipiti iniquitate exagitati, in medium prodierunt cum faſcibus exeſis,& ſquallidis auctoritatis inueteratæ,qui ſpiritibus ſuis non diffiderent auram iam crebreſcentem inhibere retrò ſe poſſe,literis reducibus vndecũque afflatam: qui exploſam iamdiu ruſticitatem fœdámque barbariem, in ſcenam ita reductum irent,vt plauſũ ab orcheſtra & ordinibus, & ab omni parte theatri expectarent. Qui cum deum ipſi,diuos,hominéſque pios ſuperiore è loco conteſtarentur,quaſi in re perdita,in ſacroſancta fide prodita, quiritantes,ægrè vnus & alter annus & pluſculi ſuſtentati ſunt.neque enim quiſquilioſam tantum plebem concitauerant declamitando, ſed etiam grauioreis permultos & exiſtimatioreis in cauſam perlexerãt æmulatione ſubdola atque quiritabili. Nec prius autem obſtinatior eorum manus ab incœpto deſtitit,(nanque lege ſacrata(vt dicitur)coierant & conſpirarãt)quàm ſe deſtitutos planè ſenſerunt à cohorte eiuſdem ordinis prudentiorum.

Qui omnia permiſceri ægrè ferebant eam ob cauſam tuendam,quam omni iure lapſam caſſamq; eſſe intelligebant,& porrò colore iam carentem. Verum quibus interim maledictis literarum Græcarum & bonarum nomen, eorũq; ſtudioſos compellauerint & cõciderint,quaſi impia fraude ſe obliga-

rent qui græcè ſcire cuperent: quàm vatiniano odio earum defenſores proſecuti ſint,ſilentio prætereũdum duxi: ne paucorum pertinacia capitalis atque petulantia, in crimen non hominum ſed ordinis, à nobis verſum eſſe exiſtimetur, quem ordinem ego magnopere venerandum eſſe cẽſeo, eiuſdémque noxæ in vniuerſum inſontem.tametſi interdum ipſum ab ea culpa vindicare nequeo cũ maximè cupiam : quòd in decretis theologici cõuẽtus faciendis, ignorantiſſimus quiſque therſitarum huius generis & impudentiſſimus, neſtoream ſibi auctoritatem vendicat, patientiam veteri inſtituto accõmodante ſenili peruicaciæ,iuniorum æquitate & modeſtia, etſi lõgè doctiſſimorum.Eò autem indignitatis res euaſerat & veſanæ contentionis,cõcionum vt argumenta,non ab euangelio,non à ſacris vaticiniis,non ab oraculis cœleſtibus ſumerentur:ſed à criminatione literarum Græcarum quaſi errorum ſeminarii . vt iam nõ Bacchum,non Cupidinem,non Venerẽ,non Mercurium nundinatorem,non Martem deteſtandos, (quod aſſolet è loco ſuperiore fieri)meminiſſent:ſed Mineruam atticam & Mercurium cognomento oratorem & diſertum,maledictis configendos eſſe ducerent, conuiciisq; obruendos. Quapropter cum ea quaſi ſatyriſcorum fabula non modò ad primores populúmque prætextatum,ſed etiam ad pullatam & circũforaneam multitudinem offendere cœpiſſet,(placere enim diu perſonata æmulatio non poterat,quæ cõſpicuè plus ſanguinis quàm ſpiritus præferebat pro concione)tum demum à prudentibus iſti correpti,quæ multò iam maxima pars eſt ordinis & elegantiſſima,vix tandem conquierunt. certè cũ nequicquã vociferando rabulæ irraucuiſſent,tacere coacti ſunt.quorũ tamen aliquando factio tantum potuiſſe dicitur,vt ſenatui ſuo vel decretum vel conſultum expreſſerint de nece præſtantiſſimæ doctrniæ, quod partrum cõſcriptorum maieſtatem præferebat, cenſuræq; ſupercilium.cuius rei memoriã intexere operi regiæ maieſtati dicato non alienum eſſe cenſui,cum in fidem tuã ſtirpisq; tuæ eximiæ,dotibus ingenii admirandæ,literæ & græcæ & optimæ,nuper ſe contulerint,eóque maximè pluteo ab iſtorum machinis protectæ ſint.Hodie autem euſque in diuerſum profectum eſt,vt exhedræ theologicæ non vocibus modò Græcis,ſed ſententiis plenis non verecũdè perſonent.nam & eorum dialogi contentioſi,quos Græci ἐρισμοὺς appellant,quibus ſcholas probatorias à matutino ad veſperam diebus ſtatis & ſolẽnibus exercere moris eſt,doctæ iam & ſcitæ mirè meditantur eſſe,dignæq; auribus eruditis,ob id vtique iam viſendæ magno ſtudio atque frequentãdæ.Adeò lauta & elegans Minerua,vt olim illa Phidiæ(quod Marcus inquit Tullius) ſimulatque viſa eſt & agnita,probari quoque ab omnibus cœpta eſt.Necnon tamen fortaſſe id perpetuum erit in hac ipſa theologiæ profeſſione, vt in iuris quoque ſtudio & medicinæ,vt partes faciãt lautitia & illuuies.& vt pinguis atque etiam tetræ atque horridæ Mineruæ diſcipuli,orationis non dico lepôres & venuſtatem,ſed etiam veram verborum intelligentiam floccifaciant arietina quadam aut veruecina pertinacia,tanquam ad rem non pertinentem.Cum quibus differentem rationibus & argumentis cõtendere le-

gitimis atque probabilibus, ad criu(vt ita dicam) metopon, quod promontorium eſt Cretæ, caput eſt oblidere. Inter doctos enim & elegantes, & illautos iſtos & caperatos, de literis ſemper ita conuenit, vt inter ſtoicos & epicureos de bonorum malorúmque finibus. Nec honoratior Lacedæmone ſenectus olim, quàm iuuene me hic ruſticitas fuit attõſa ad aureis & ſuperciliosa. quam nunc fremere ipſam frenderéque non magnopere mirum eſt, de ponte(vt aiunt) deiectam in comitiis Mineruæ compoſitæ atque vrbanæ. Auita etiam æqualíſque eius ruſticitatis fuit, ſeueritas dicam an ſæuitia, præceptorum, qui velut truculenti patrui pueros non literas, ſed vapulandi patientiam docebant & infantiam: quaſi compitalitios verberones docendos maſtigiáſque ſuſcepiſſent, non oratores futuros aut profeſſores diſciplinarũ. Sed fuit ea fortaſſe temporum magis quàm hominum imperitia & abſurditas, quæ literarum luce caruerunt: nunc porticus duæ orthodoxiæ Sorbona & Nauarra, & philiſophiæ theologicæ tanquam oracula duo nominatiſſima, qua fines cunque patent nominis chriſtiani: & latinæ iam & atticæ Mineruæ non modò ſedendi locum, ſed etiam loquendi inter diſputantes dederunt. In quibus tamen antehac doxoſophi fefellerunt pro ſummis philoſophis: non ſimulationis fuco tecti, ſed caligine temporum. quæ tum ita ferebant, vt homines horridi atque agreſtes, immo verò gens hominum truncis & duro robore nata, ad theologiam protinus, vt olim Epicurei ad philoſophiam tranſirent. Quare valeant illi antiquarii & miſologi cum ſuis confectariis hiſpidis, tetricis, & malè coagmentatis: quæ tamen vt dictũ eſt, iuniorum induſtria & ingenioſorum luculentè cœperunt eniteſcere. Nobis autem ad inſtitutum reuertendum eſt ex triſti & moleſta digreſſione: & in quã inuitus nõ digreſſus ipſe ſed dilapſus ſum. Quippe qui theologiæ ſtudii numen quoddam eſſe ſemper exiſtimarim. illis quidem certè qui pedes abluere & abſtergere cupiunt inquinatos à luto vitæ ciuilis & theatricæ: in quo vel ſapientes altius hærent ſæpenumero. nam illotis pedibus quis conſcendere ſuggeſtum theoriæ valeat, in edito loco ſanctóque collocatum? ex quo rurſus ad arcem philoſophiæ aſcenſus eſt ſublimis ac iam beatus, quam anagogen Græci & anataſim vocant. Sed mox hæc fortaſſe appoſitius atque conſequentius. nunc eò redeũdum, vnde digreſſio facta eſt. Hermen igitur ſuum Græci cognomento multiplici ac vario coagmentauerunt: quoniam Mercurii poteſtatem quoquo penè verſum patere arbitrabantur. Ego autem de tãta varietate numinum eius, id demum ad nos attinere puto, quod λόγιον ab illis, quaſi oratorium vel ſermocinatoriũ, appellatum eſt. ídque per diametron propemodum diſtat ab eo quod κερδῷον dicitur ab ipſis, à nobis quæſtorium. non literarum illud quidem cupidis, ſed rei ſactitandæ intentis colendum atque propitiandum. De illo igitur Mercurio ſermo mihi habendus eſt, quando cum eo mihi res eſt, & fermè ſemper fuit, ex quo primum deſtinatione animi literarum ſtudium conſertis digitis complexus ſum. Is eſt autẽ Mercurius, quo vim dicendi ſignificare priſci inſtituerunt, vt auctor eſt Euſebius: quemadmodũ Mineruæ appel-

latione,vim animo concipiendi.Namq; intus orationem concipi,deinde ore edi natura ipſa ſtatuit. Eundem autem Mercurium deorum caduceatorē eſſe dixerunt,quaſi bella diſcordiasq; dirimentem,& internuncium atq; interpretem appellauerunt.nam logos tam rationem q̃ orationem ſignificat,quæ cognata magnopere ſunt vocabula: quomodo res quoq; ipſæ eodem oriundæ ſunt. Qua dictione nulla excogitari nec honoratior poteſt, nec ſignificatiōis vberioris & locupletioris.Siquidem & primigenius dei filius,idemq; vnigenus,& verbum & ratio & ſapientia dei, hoc nomine apud Græcos pleniſſimè intelligitur. Et cum diuinarum quidem rerum intelligētiam ac notitiā, ratione primum interprete mortales habuerunt: tum diuinum quodā modo imperium & edictum,in notionibus cōmunibus informatum ſentimus, in animisq; noſtris anticipatū vi naturæ rationalis.vnde enim aliunde hæc di dicimus,q̃ ex ludo (vt ita dicā) rationis magiſtræ mortaliū?ex ea etiā ipſa ius naturale manauit, quam ſummam legem M. Tullius in legibus ſuis eſſe di xit. Conſtituendi verò (inquit ille) iuris ab illa lege capiamus exordiū, quæ ſæculis omnibus antè nata eſt,q̃ ſcripta lex vlla,aut q̃ omnino ciuitas conſtituta. Quid eſt autē non dico in homine (inquit idem)ſed in omni cœlo atq; terra ratione diuinius ? quæ cum adoleuit atq; perfecta eſt,nominatur rite ſapientia. Hæ igitur duæ differentiæ ratio & oratio inter ſe (vt dixi) affines & cognatæ , cum maximè circunſcribant principis animantis & digniſſimi for malem finitionem, tam vtiq; maximè perfectiſſimus quiſq; hominum iudicandus eſt,q̃ maximè hæ duæ res in eo abſolutæ ſunt.Ita qui rerum huma narum diuinarumq; adeptus eſt prudentiam, cum orationis facultate, rectè, aptè,& eleganter cōpoſitæ,is abſolutionem ſui generis cenſetur adeptus eſſe. Qui autē ſciētia præditus eſt earū rerū,& infantia, nimirū is homo dici planè non poteſt,ſed ad ſemiſſem tātū prouectus eſſe humanitatis. at qui vtraq; facultate vacuus eſt & caſſus,ne homo quidem ille,ſi argumentari à definitione volumus,quod ſanè legitimum eſt argumentum. Proinde non huma na ſed immanis vita dici poteſt, quæ nec literarum humanitate condita eſt, quaſi ſale mercuriali:nec communi prudentia ſic perpolita,vt ſine literis ipſa diſerta eſſe poſſit,quod in multis mortalibus naturæ præſtantia euenit. Nos autem hominis exiſtimationem in præſenti facimus,non ad trutinā vitæ ciuilis,quæ ſuam quandam ipſa habet humanitatem,in officina ſcilicet vr banitatis,nō etiam Mineruæ expolitā: cæterū ad philoſophiæ librā,& limatæ (vt dicitur) veritatis,hominis appellationem nunc perpendimus.Quæ & mortalis ipſa & hominis ſignificationem , nec loco eodem nec numero habendam eſſe cenſet. Certè nemo ſanæ mentis inficias ibit id quod quidā ſapiens olim homo dixit,Literarum ſcientiam iuſtam,iuueni morum temperantiam, ſeni ſolatia vitæ afferre: in rebus ſecundis ornamentum,in aduerſis ſubſidium eſſe . Ecce tibi in ſermone de Mercurio, Hermes ille cognomēto ter maximus,Mentem autem(inquit) & orationem, vni ex omnibus animalibus homini deus ipſe largitus eſt: non minoris vtiq; æſtimanda,q̃ ipſa eſt immortalitas. Nam qui his cōueniēter,& ad ea quæ decorū eſt vtitur,

is nihil ab immortalibus differt. Quippe qui vinculis tandem corporeis ſolutus, ab vtroque eorum ad chorum beatorum diuorúmque perducatur. Et rurſus, Beatus (inquit) deus animam in corpore, mentem in anima, in mête verbum pronunciauit: deum autem horum patrem eſſe affirmauit. Græci porrò prodiderunt Mercurium Iouis & Maiæ filium eſſe: his nominibus intellectum indagationémque ſignificantes. Alii Iouem animam mundi eſſe dixerunt, id quod eodem pertinet. Nihil verò mête fœcundius eſt, nec quod plura concipiat atque pariat. Cæterùm vel intellectui vel maſculæ mêti obſtetrice opus eſt, vt inquit apud Platonem in Theæteto Socrates: qui & ipſe Maiæ id eſt obſtetricis erat filius. Ac cum nihil pariam (ait ipſe) tamen parturientibus aliis adiumêta affero: quod pleræque faciunt obſtetrices, aut natura ſteriles, aut ætate iam effœtæ. Eodem etiã ſpectat quod ſupradictus Hermes ait, Mentem notiones omneis concipere tum bonas tum malas. bonas quidê cum à deo ſemen infuſum accipit: malas, cũ a dæmonibus quibuſdam ſemina iaciũtur, vt in terram, ſic in animam. Itaque qualia ſemina accipit anima, tales edere partus ſolet. è malis ſeminibus adulteria, ſtupra, homicidia, & huiuſcemodi ſcelera edit: è bonis, quæ pauca ſunt ipſa & rara, pietatem, temperantiam, virtutumq́; omne genus. Ex his igitur intelligendum relinquitur, ſenſa mentis humanæ è ſeminibus inoleſcere bonarum malarumq́; diſciplinarum. quibus mens grauidata, rationê parit atq; orationem, ſemina ſua referentia. Hæc porrò ſemina homines ſtudioſi ab iis authoribus hodie mutuantur, qui in latino quondam agro atque attico, Palladis arua Mercuriiq́; coluerunt. Nam animus ipſe coli dicitur, cum liberalibus artibus inſtituitur. vnde illud Ciceronianũ in libro de Finibus, Sed animi cultus erat ei quaſi humanitatis cibus. Et, illud in ſecũdo de Oratore, Subacto mihi ingenio opus eſt, vt agro non ſemel arato, ſed nouato & iterato, quo meliores fœtus poſſit & grandiores edere. Proinde ex diligenti cultura animi, ſi naturæ ſolũ non ſterile fuerit, meſſis doctrinæ enaſcitur. quæ ſi ad frugem bonam euaſerit, ad rerum humanarum diuinarúmque cognitionem homines, atque etiã ſuimetipſorum perueniũt: id quod delphicum illud oraculum facere admonebat. Inde autem conſequens eſt, formalem vt rationem homo generis ſui tenere valeat atque tueri: ſimulq́; munus ſuũ conuenienter naturæ ſuæ obire. Quapropter humanæ mentis munia propria, antiquiſſima cura nobis & præcipua exercenda ſunt. Eſt enim (vt inquit Iſocrates) mens bona in corpore humano ſita: res maxima in minima collocata. Doctrina verò cultu animi quæſita, efficit in homine bona volũtate prædito: vt mens philoſophiæ copiis tãquam firmo ſuccincta præſidio, ſurſum verſus libêtius quàm deorſum intêta ſit: longéque alias quoquo ipſa verſus è ſpecula contêplationis proſpectãs, præterita & futura cum inſtantibus, circũactu quodam colluſtret prudentiæ atque ſapiêtiæ, ex quo fit vt nequeat nec morte, nec aduerſis rebus opprimi, cum omnia quæ incommodè ipſi cedunt, antè prouiſa habeat & perpenſa. At verò ſuimetipſius rerúmque humanarũ ignoratio, nihil aliud q̃ mulcta quædã eſt numinis Philologiæ vel neglecti, vel minus religioſè culti. Quo

genere animaduerſionis diuinæ, cum omne genus hominũ excolendi animi negligens,tum verò ſacri ordinis centuriæ claſſicæ,earúmque duces maximè,plecti mihi videntur,quorum tamen propriam eſſe decebat vtique & aſſiduam culturam animarum. ad eos enim pertinet inteſtini hominis inſtitutio. At multorum videmus animas,quaſi inaneis vaginas in præſidiis dominicis eſſe: eo vtique gladio vacuas, quem dominus in terram miſiſſe ſe pro concione cõteſtatus eſt. Quanta eſt autem deformitas in delubro Seruatoris, literarum lumine eos orbatos ab omnibus ſpectari, quos facẽ cæteris præferre lex ſacroſancta iubet,in editúmque cãdelabrum tollere?In vniuerſum autem pauci animaduertunt, quo diſpendio bonorum ſeſe ii afficiant, quibus literarum & philoſophiæ cultum,ambitionis & cupiditatis illecebris mutaſſe præclarum eſſe videtur & palmarium, quæ tamen maxima pars eſt hominum qui in vita ciuili aliquo numero eſſe cenſentur. Quicquid enim eorũ quæ bona iam olim ciuili ſermone & in medio verſante dicuntur,vltra modum quæritur,ita bonum eſt ipſum vt vſu demum vtile ſit & commodum, non item vt poſſeſſione. Siquidem ex facultatum parte redundante,nequaquam eſt vita vnicuiq; noſtrũ, quod Seruator oraculari ſermone dixit Lucæ cap. duodecimo. At vſus eius quod circũfluit,non ad eum redit qui vſus eſt: quippe qui ad alios tranſeat neceſſe eſt:fructus autem ex vſu ita demũ percipitur ab vtente,ſi piè,ſi probabiliter,ſi circunſpectè erogetur quod ſupereſt. Quotus verò quiſque eã ob rem præcipuè locuples eſſe meditatur?Quoto porrò cuiq; diuitiis vti inculpatè contigit, hominum quos vidimus & meminimus?eorum enim ſunt iſta que propter ſe amantur & exoptantur magno errore vitæ,vt quæ nihil habeant ipſa quod conditum penes poſſeſſorẽ, propter ſe aſſeruandum ſit.vt edulia cõditanea & veſtes reconditæ,nõ aliâs vitæ proſunt,quàm cum ad vſum promũtur. Quare vt ſint iſta ſicut appellantur bona:tamẽ ſi animus pronior & velut affixus abditis illis incumbat, quod plerunque euenit,ipſa velut in carcerem ac compedes aureas auaritiæ coniecta dici debent & compacta:non etiam benefica atque commodãtia: cum hoc quoque quod nec ſcelere illi vacare,nec hominum odio poſſunt, qui tam illiberaliter,tam arctè,tam malignè eas cuſtodias habeant,quæ ſi benignè in lucem producerentur,& cuſtodi vtiles & cõpluribus eſſent. Quomodo autem animus vel honeſtè vel innocẽter oblectare ſe magnopere earum rerum complexu poteſt,quæ bona fortaſſe ſunt externa nõ animo ipſi commoda,non corpori,ſuapte quidem ipſa natura?oblectare ſe dixi? quid ſi etiam non anxiè,non meticuloſè,& verò ſine ægritudine angente, in iis nequit acquieſcere?nimirum qui ſciat ſe hinc abſque iis bonis,& propter ipſa fortaſſe bona,ante diẽ emigraturũ?Ne hic quidẽ fidũ eorũ comitatũ perẽnẽq; habiturum,ſpondere ſibi auſit,niſi tanta ignorantia præditus ſit,vt fluxas res,vt precarias,vt in hunc atque illum temere deſultorias,huiuſce generis facultates eſſe non recordetur. Congerat igitur cogitatione qui volet & poterit,eorum bonorum aceruum,à quibus beati homines cõmunis ſenſus iudicio latinè quõdam appellati ſunt.dein altrinſecus ſiſtat iuſtæ & elegãtis

eruditionis opes,cum animo imbuto rectæ opinantis philoſophiæ ſtudio. ſimul quid homo homini præſtet expeudat,quid cõditus homo intellectuiq; demũ aſpectabilis atq; viſendus extremo homini & veternoſo: deniq; quid ille immortalis huic mortali & caduco.tum(vt opinor)intelliget quanta ſit, quàm aperta,quàm frequens in bonorum optione hominum circũſcriptio. At multos hoc modo falſos atque deceptos,vita ciuilis eademq; erratica,frugi homines eſſe cenſet,ac de plebis patriciorũmque ſententia quotidie pronunciat.vt de tutela ſui ſuarumq; facultatum ſcitè & ſapienter meritos. Id quod vice verſa vtique ipſum eueniret,niſi illa bellua capitum tam multorum,vaſto quidem illa corpore,ſed nullo aut anguſto pectore,quem mũdũ ſapientia dei vocat,omnibus internis ſenſibus capta eſſet,impotenſq; aſſenſionis & delectus in fortunæ ludibriis.fucum enim ſibi factitari animaduerteret à prudẽtia communi,cuius placita atque iudicia per lineam(vt dicitur) diagonon oppoſita ſunt germanæ ſapientiæ diuinitúſque comprobatæ.Verũ hæc quæ propria ſunt ſanctioris philoſophiæ,(à qua vtique vna hodie reſtitutio peti debet circũſcriptarum ſenſus fallacia mentiũ)illotis manibus (vt opinor)à nobis tractari videbuntur,cum inter alumnos eius profiteri iure meo non poſſim.præterquam quòd nec loci huius eſt,nec temporis fortaſſe harum rerum diſputatio.Sed iuuat interdum quaſi in elyſios animi cauſa digredi.Verum ad illud reuertar quod dicere cœperam de cõceptu mẽtium. Quoniam igitur hæc ætas mentium fœcunditate felix(& ſi in læuam partẽ non minus olim hoc ipſum ſæculum inſigne futurum eſt:quòd honoris,fidei,pietatis ſanctiſſima templa ſolo penè æquauit,quæ templa tot ætates ſanctarum animarum fœcundiſſimæ,magno ſudore dedicauerant.)Sed tamen quãdo hæc ætas complureis iam fœtus ingeniorũ nõ ignobiles peperit,plureis etiam parturire eiuſdem nobilitatis creditur,propè iam vt vna ipſa ſarciendum ſuſcepiſſe videatur tot ſæculorum cladem,quæ vim magnam priſcorum voluminum cum ingenti detrimento rei literariæ deuorauerũt.hic commemorandum duxi quod Socrates apud Platonem in hanc ſententiam inquit.Arti autem obſtetricatus quam ego exerceo,eadẽ propè inſunt quæ ĩ arte ipſa mulieberi.hoc demũ refert,quòd fœminis mulieres,ego viris operam nauo:quòd illæ corpora,animas ego ſpecto parturiẽtes.Et in noſtra quidem arte hoc præcipuè videndum eſt:probare vt poſſimus, omníque ratione explorare,vtrum iuuenilis commentatio mendum ac ſimulachrum, an verum potius fœtum & genitalem edat.hactenus ille. Quemadmodum autem mathemathici diagrammata illa quæ vocãt,ex elementis cõficiunt,hoc eſt linearum ductus multiplices ad theoremata ſua demonſtrãda,ſparſis intus elementis ipſis,angulorum indicibus atque interuallorum,vt ex iis ipſa diagrammata ad demonſtrationem progrediantur ex qua ſcientia comparatur concluſionum:eundem penè in modum ex clemẽtis doctrinarũ diſcendiq; cunabulis,progredi ad ſummum oportet diſciplinæ orbicularis, indeq; ſemina legere ad conceptus animorũ.Hos porrò fœtus mens edere ipſa nequit,vt quidem vegeti ſint ac viuaces,niſi illis tanquam mammis lactentur

& alantur dicendi ſcribendíque facultatis,quæ ſunt inuētio atque elocutio. At huic facultati nutricandæ & roborādæ vix triginta anni ſatis ſunt. Quātum eſt enim humana præcordia, Mineruæ numine afflata ſic eſſe,penitúſque imbuta, vt in oratione hominis docti & eloquentis Pithò ipſa quam ſuadam vocauerunt,vſquequaque ſuffuſa ſentiatur & exuberās: atque indidem vis dicendi cum admiratione audientium eualeſcat quaſi numen eloquentiæ? Nam ſermo quamlibet elegans & nitidus,ſi nec aptus nec ſententioſus eſt,vel ſi horum altero deficitur,tanquam partus quidam caſſus eſt,& veluti vrinum ouum, quod nec diuturno incubatu nec aſſiduo ad vitalem fœtum proficit. Quod genus partem magnam officinarum occupare nunc ſolet.plerique enim ſcribendi dulcedine ducti noſtris vltra modum ingeniis indulgemus,eorúmque fœturis. & ſimulac parturire ante exactos mēſes cœpimus,geſtientis vteri & gliſcentis impetū quaſi muſti feruentis, ſuſtinere non poſſumus.Ita fit vt eiectitia interdū pro maturis pariamus. Quāquam ne poſt triginta quidem ſtipendia,ſedulò his ſtatiuis exacta,Mercurius protinus abſolutus eſt:qui nec ex omni ligno ſculpitur(vt aiunt) nec quolibet luto fingitur.Nam cum cæterarum ferè diſciplinarum genii nullam non materiam admittant,hæc quæ cunctas complectitur,& intra iuris ſui fines eſſe defendit,Mineruam non quāuis,ſed atticam ſanè poſcit & tanquam phidiacam:tum demum quidem certè,cum artis ipſa ſpecimen facere inſtituit,dignoſq; partus hominum expectatione edere,& ſimul idoneos qui in ſæcula erudita ituri exiſtimentur alia atq; alia,ita vt gratiam quoque cū ætate perferāt.hæc enim nota erit antiqui artificii,cum gratia,cum dignitas & authoritas annis ceſſiſſe non videbuntur.Nunc igitur ſi decimare legiones iuuenum inſtiterimus:indeq; lectiſſimum quēque ſumere,iterandi etiam erunt hi lectiſſimi,ac decimus quiſque rurſus numero erit eximendus,vt decuriā vnam efficiamus hominum delectorum,quæ inſignire ſæculum ſuum poſſit:quod tamen vix ætate Demoſthenis contigit.Nec enim non eadem raritas doctiſſimorum hominum fuit nobilibus illis ſæculis quæ literas ad ſummam manum expoliuerunt.Nam quot æquales tandem literis maximè florentibus,dicendi facultate inclaruerūt,præter illam heroicam atticorū ætatem?atqui tum conſuetudine emendata non minus quàm methodo & cura,& Græci & Latini eleganter & compoſitè dicebant. Mihi verò hæc ſcribenti in mentem veniebat,pœnitendam meam ſortem & penè deplorandam eſſe:qui iuuentutis florem totúmque robur ætatis in his ſtudiis contriuiſſem,literarum luce nondum cis Alpes exorta, niſi admodum exili nec memoratu digna.tunc verò cum hæc proderem, claritate literarum planè reddita vitæ, inſperatam iuuenum ad eadem ſtudia contentionem exarſiſſe viderem cum profectu memorabili.Græcorum etiam voluminum vim magnā peruagari cum opera chalcotyporum,tum verò induſtria quorundā hoīm doctorū in cōmune libros cōquirētiū.Quô illorū ſunt ſtudia feliciora,queis nūc quātūuis lectionis helluonibus,ad ſatietatē frui licet iis epulis, quibus ego tātum liguriēdis animū auidiſſimū paſcere tunc cogebar, inani

ſæpenumero contentione atque irrita.mihi adeò,vt ex huius prouectus vber tate,multum eſſe quod curriculum ineuntibus gratuler:quo ipſe verò frui poſſim,parum eſſe videatur,qui cum annos ipſe meos numero in ſtudio cõ ſumptos,Tithonus mihi eſſe videor:cum ea quæ deſidero ad iuſtam eruditionem,æſtimo,non planè è tyronibus exceſſiſſe me ſentio. Cæterùm quod ad eos attinet,quibus ætas nondum ex ſtudiis his exceſſit:cum ex tanta clade tantóque diluuio,quod tãdiu mortales in caligine denſa diſciplinarũ tenuit:literæ tum græcæ,tum earum æmulæ latinæ,emerſæ ſint,etſi adhuc for taſſe fugientes ipſæ ob vetuſtatem aliquantum dici poſſunt:cauſa eſt certè digna,quam ob cauſam ii quibus præter integram ætatem, per vitæ rationem quoq; id licet,& modum facultatum,ingenia,periclitari libenter & accuratè debeant. Quid eſt enim poſt religionem doctrina Chriſti Seruatoris conditam,poſt pietatem à diſcipulis eius conſtitutam,poſt veritatem ſapientiæ,legemq; inſontis vitæ,tot talibúſque ſuppliciis diuorum necibúſque mirificis ſanctam atq; teſtatam,quod mortalibus dare maius prouidentia magisq; optandũ potuerit,ad vitã tẽperandã ſalubribus inſtitutis? Etenim pax conſtans & vſquequaq; trãquilla,eſt illa qdẽ exoptãda maximopere,& expoſcenda diuinitus ſanis animis: ſed tamẽ parẽs eſt eadẽ ipſa ſecuritatis ſomniculoſæ & oſcitãtis. At ſecuritas huiuſmodi luxũ gignere ſolet,& ſocordiã: è qbus inertia rurſus voluptatũq; illecebræ oriũtur. Ad quæ vitia elidẽda ſtirpitus & enecãda,animorũ cultus ab ipſa magiſtra vitæ philoſophia inuentus eſt. Porrò autẽ ſic natura comparatum eſſe nouimus,poſt primordiale illud admiſſum illecebræ piacularis,vt niſi ratio ſedẽs in ſolio prĩcipatus animi, habenas efferatorum ſenſuum in manibus habeat,nihil ferocius,nihil impotẽtius rationali ſit animali,nihil adeò & præceps & in necem ſuam procliue & incitatum. Iccirco Plato,tametſi neſcius ipſe fuiſſe videri poteſt commercii cœleſtis,quod immortalitatis pignus humano generi datũ iam erat diuinitus: tamẽ vt alia permulta,ſic hoc quoque cõmentus eſt,quòd è patribus animæ bigas iũxit equinas.quarum alterum equum,honeſtum eſſe dixit & bonũ, ex bonisq; & honeſtis oriundum:alterum huic contrarium, atque è contrariis ortum.his bigis iracundiam cupiditatemq; ſignificãs:quibus aurigã etiã accommodauit,quam ratiocinandi vim nuncupat. Et moleſtam quidem(inquit)aurigationem in nobis vtique eſſe,ægreq; tractabilẽ neceſſe eſt,propter equorum diſcrepantiam. Quippe cum iracundia rationi plerunque obtemperans ſit,interdum etiam rationis ſocia,atque in pugna auxiliatrix:at cupiditatis partes contumacia præditæ,nec ſine moleſtia ductiles,ad imperia accipienda ſolent obſurdeſcere,vix vt flagello cedant pariter & ſtimulo. Hæc vir ille ſummus,&,vt eo tẽpore,diuinus,in Phædro. Cæterùm in primo Legum, Quiſque(inquit)hominum cum vnus ſit,duos habet intus conſiliarios imprudenteis, eoſdem contrarios inter ſe: quos dolorem voluptatẽmque dicimus. Habet etiam præterea duas opiniones futurorum, quibus ſpes quidem ipſis commune nomen eſt. Cæterùm ſpei quæ dolorem præcedit,timor: ei quæ doloris contrarium,fiducia nomen eſt peculiare: de hiſce

ipſis autem faciendum nobis eſt hoc vt modo commentemur. Exiſtimemus vnumquéque noſtrum miraculum quoddam ſanè diuinum inter animantia eſſe: ſiue ludicrum ſit deorum, ſiue opus ſerium: nam vtrum ſit horũ, minimè ipſi conſtituere valemus. Id verò demum exploratũ habemus, has affe ctiones tanquam neruos in nobis eſſe, aut fidiculas nos trahentes: quæ cum ſint ipſæ ſibi contrariæ, altrinſecus ſtantes, vtiq; diuerſos nos diſtinent, ac pertrahunt ad contrarias actiones. inibiq; limes eſt virtutem vitiumq; dirimens. Dictat autem ratio vnumquéq; noſtrum, ſic vni horum tractui præbere ſeſe ſemper oportere obſecundantem, nec digitum trãſuerſum ab eo abſcedere, cæteris vt attractibus ommibus obluctetur. Hunc porrò ductum aureum eſſe & ſacrum. qui ſi in vniuerſum ipſe valet in ciuitate, appellatur lex communis. Cæterùm alios ductus duros eſſe & ferreos, cum hic & aureus ſit & mollis, reliquos verò tractus formis ſimiles multifariam variis, oportere opitulari optimo legis ductui. Nam cum ratiocinatio tum bona ſit, tum placida, tum expers violentiæ: nimirum eius ductum indigere miniſtrorum, quo in nobis genus aureum præualeat generibus aliis. Hæc Platonis commentatio eò pertinet, quod ipſe dixit libro tertio Reipublicæ, ſub perſona (vt opinor) Socratis cum Glaucone diſſerentis, explicanŧiſque quonã pacto perſuaderi poſſet & magiſtratibus ciuilibus, & militari ordini, & ſimul plebi, vt quod ſui eſſet muneris id quiſq; exequeretur. Cæterùm (inquit) o Glaucon, audi quod ſupereſt fabulæ. Eſtis autem omnes vos qui ciuitatẽ incolitis fratres. (aiemus ipſi ad eos, hoc modo fabulabundi) verum deus cum vos fingeret, quicũq; veſtrûm digni erant qui cæteris imperarent, eorum ipſe ortũ auro permixto attemperauit: vnde fit, vt illi plurimò æſtimentur. at qui idonei erant futuri illorum adiutores, his deus argentum immiſcuit. poſtremò ære & argento attemperauit figmẽtum agricolarum & opificum. Hic Platonis apologus tropum habet conſentaneum quaſiq; alludẽtem, cum vaſis aureis & argẽteis conſcii illius hominis diuinæ ſapientiæ, atque etiam ligneis, in ſecunda ipſius ad Timotheum epiſtola: quæ in magnis ædibus domini diſpoſita ſunt: alia ad honorem, alia ad ignominiam. Cum igitur humana natura tanta varietate conſtet, motus tam diuerſos, impetusq; tam contrarios in ſemetipſa, atq; ex ſeſe ipſa cieat: cum & placidã intus naturam & efferatam habeat: magna vtiq; doctrina multifariãq; indagata opus eſt ad moderationem huiuſcemodi animantis. In humanis autem mentibus intelligentiæ inchoatæ, perfici nequeunt niſi in officina philoſophiæ. atq; ex his notionibus ratio coagmentatur, quæ nihil eſt aliud q̃ in ſe perfecta, & ad ſummũ perducta natura, inquit Marcus Tullius. Sed nos huiuſcemodi rationẽ ſtoicã & exẽplarẽ in hominibus conſiſtere non poſſe nouimus, niſi ſit conflata diuinitus, nõ lege naturæ, ſed priuilegio gratiæ. Quare rationẽ intelligere nos nũc oportet, qualem ſapientiæ humanæ captus admittit: cuiq; par eſſe poſſit humanũ faſtigium. Supradictis accedit, quod ſenſuum corruptelæ è ciuili cõſuetudine manantes, in noſtram naturam incurrunt, ad prauitatem ſua ipſam ſponte, q̃ ad rectitudinem propẽſiorẽ: ob idq; ipſum egẽtem aſſidua reconcinnatione.

At verò harum corruptelarum alumna eſt planè & diſcipula,celebritatis ciuilis vrbanitas:quam mundum appellare ſolet cœleſtis ſapientia : cuius placita atque reſponſa omnino pugnantia ſunt, non modò cum imperitæ plebis ſcitis, ſed etiam cum equitum ſenatúſque conſultis : illa verò & ſæpe cũ regum cæſarúmque ſanctionibus & porrò cum pontificum . Quapropter philoſophia & vitiorum expultrix,& diſſolutorum recócinnatrix, ad quam tanq̃ ad punctum medium,omnes partes debent vergere orbis diſciplinarũ, quas literas bonas ſæpenumero dicimus , donum eſt ipſa ſanè diuinum & admirandum,cœlitúsque demiſſum. Hoc enim velut antidotum habet vita compoſitior & circunſpecta, aduerſus contagia compitalis vitæ & circũforaneæ:quæ mentes humanas erroribus permultis inficiunt,virtutumq́; igniculos extingunt in animis humanis ingenitos. Hicille eſt nimirũ crater ingens mentis,quem Hermes ille iam dictus,vt inter antiquos philoſophos, ter maximus,expoſitum eſſe ait in medium diuinitus,edicto voce præconia in hãc ſententiã promulgato, Quæcũq; anima craterem mentis credit in cœlũ vnde demiſſus eſt,rediturum: aut quæ finis non neſcia eſt ad quem finem ipſa nata eſt,in eũ ipſum ſeſe ſi poteſt ipſa mergito. Quæ animæ igitur exaudito præconio ſeſe in mentis illam crateram ingurgitarunt,eæ mentẽ ſuſcipiẽtes, in viros perfectos euaſerunt. Qui autem ad id præconium obſurduerunt, ii ſermonis participes,nõ item mẽtis facti ſunt:quippe ignari quẽ ad finẽ geniti ſint.quare ſimiles ſenſus cum brutis habentes,ira & cupiditate irretiti,nequaq̃ ſuſcipiunt res admiratione dignas. Iãuero Promethei fabulã,quid aliud q̃ philoſophiã ſignificare cenſemus, diſciplinarũ inuentricẽ ? quæ menti humanæ nudæ & iermi, atq; omni præſidio natura deſtitutæ ſuiq; propugnaculo,res ad vitã neceſſarias excogitauit, degendã conueniẽter animãti rationali. propter quæ hominũ fictor appellatus eſt. Itaq; idem Plato fabulamentum enarrans in Protagora,de prima generatione animaliũ,Iam(inquit)dies inſtabat,quo die oportebat poſt cætera animalia hominẽ è terra ad lucẽ exiſtere. Ibi anxius Prometheus quonã pacto homini ſalutẽ inueniret , furtum Vulcano ſubducit & Mineruæ, peritiam artium atq; ignem: nimirũ qui videret artiũ notitiã haberi ſine igne, aut certè vſui eſſe ſine eo nõ poſſe. Eam igitur cum igne dono dedit homini. qua ratione rerũ ad vitam vtiliũ homo peritiã aſſecutus eſt.Cæterũ ciuilem ſcientiã habere nõ potuit , quæ erat penes Iouem:& in eius ingredi domiciliũ nõdum licebat Prometheo . Ex his intelligimus per artiũ mechanicarũ inuentionem , hominẽ ad vitã humano ritu viuendã eſſe deductũ:per artiũ autem liberalium traditionẽ,ad vitã excolendam perductum eſſe,ornãdamq; è naturæ humanæ præſtãtia & dignitate. ad quas artes cõmendandas & illuſtrãdas,præmiis vtiq; luculentis ii homines excitandi ſunt à principibus,quibus arte benigna & meliore luto finxit præcordia Titan . vel ipſe potius finxit cœleſtis Prometheus , dei prouidentia,omnium animantiũ artifex,omniũq; adeò formarũ exemplariũ conditor.Hi enim eo numero haberi debent (vt opinor) in eumq; ordinem adoptari,quod genus aureũ Plato vocauit,& argenteũ . Nam qui rerũ huma-

narum diuinarúmque ſcientia, dicendi facultate coniuncta, præditi ſunt, ſic præſtare videntur ipſi inter mortales, vt aurum inter metalla præſtat. Nam ſæcula inſcitiæ & infantiæ, bonos quidem illa permultos homines, nomiſmatiſq; fortaſſe non perinde ſubdoli, edidere: cæterum craſſi terreniq; metalli. Sed ſic erat tum ſenſus mortalium: & ad coticulam ſuæ ætatis, nõ ad noſtræ explorare eos probareq; debemus. Neq; verò erat (vt opinor) ea culpa hominum, ſed temporum. homines enim ingenioſiſſimos ea quoq; ſæcula genuerunt. quibus in ſæculis cõticinium quoddã tenebricoſiſſimum à literis bonis fuit & ab eloquentia: quoad tandem appetẽte lucis inſtauratitiæ tempore, ſubluſtre iam cœpit eſſe atræ prius noctis cõticiniũ. Tui autem clari principatus, Here, adoleſcẽtia, in omnia iam penè illuſtria incurrit: ſed quæ incrementum tamen ſplendoris luculentius indies accipiant. Proinde vetus illa ſupellex philoſophiæ quaſi vaſa lignea ſamiaq; ad ruſticos delegata eſt, vel relegata potius pomœriiſq; eiecta, vt nitore vrbano liberaliq; indigna: qui vetuſtatis illius ſitum rancoremq; ferre vltra non poteſt. multique nũc libri qui auorũ patrumq; adeò noſtrorum memoria in precio fuerũt, nunc nymphis aut vulcano dedicãdi ſunt, vt muſeo indigni. Nã quis inuentis (quod dicitur) frugibus auitam illam glandem ructare non erubeſcat, cui quidem liberaliter inſtitutũ eſſe cõtigerit? Quin & ſanctior ipſa philoſophia non æquè placere poteſt ſqualida & nitida, incõdita & compoſita, lauta & illuuie deformis. Nam ſtoicidarum eſt & planè cynicorum, illa iam ſententia, Dicite pontifices, in ſancto quid facit aurum? Niſi verò chariſteria Seruatori ſamiolis calicibus fieri, fas eſſe quis defenderit, adytaq; ſanctiſſima atq; delubra ſtanneis vaſis ornari. Mercurialis enim ſermo mentium ſublimium interpres eſt, vt iam dictum, mirificeorũq; ſenſuum enarrator diſertus & copioſus. Quòd ſi theologia per ſe rerũ diuinarum enarratrix eſt, eloquentia eò amplius earundem exornatrix eſſe poteſt. ſub cuius facultatis deſpicientia atq; obtrectatione, homines nonnulli, immanem ruſticitatem fœdamq; barbariem occulere ſeſe ſperarunt. Verum noſter hic Mercurius, vt natales ſuos refert ad parentes nobiliſſimos intellectum & prudentiam, qui originem habent cœleſtem & ſempiternam: ita rebus æternis ipſe ſeruire debet ſtrenuè, & cõpoſitè, & ſumma fide. Quidnam autem vetat hodie literas bonas eruditionemq; priſcam atq; philoſophiã, à poetis ad ſanctos vates: à fabulis impietatis, ad hiſtoriam æternitatis: ab eleuſiniis deniq; initiis (quæ quondam Cereris errores cõmentitii quidem illi, ſed myſtici pepererũt) ad veritatis atq; ſapiẽtiæ inter mortales iam verſantiũ, explanationem transferri? & ſi antiquitas bonorum fines temporarios, dicendi vi cõmendare, expetendoſq; docere potuerũt: ita vt hodie quoq; ob id eam admiremur: cur abſurdũ eſſe cenſetur, de bonorũ malorumq; ſempiternorũ fine, eadem diſſerendi facultate cõmentari, & ſcriptitare, & verò conciones habere? Nec verò dicendi facultas diuinarum rerum iuxtà humanarũq; interpres idonea, ſi quidem earũdem rerum ſcientia ſit imbuta, vlli vnq̃ ceſſit ætati. nũq̃ enim obſoleſcit ille, nulla vetuſtate exoleſcit ſplẽdor eloquentiæ. Nec minus nunc ipſa vis eloquẽtiæ vel togatæ vel

palliatæ viget, etiam ſi longè minus pollet, ꝗ Platonis tẽpore vigebat, eiuſq; alumni M. Tullii, atq; M. Varronis. Frendeát licet & quiritentur illi pro concione, qui alteri obtrectant: alteram exterminare cœlo noſtro conati ſunt, vt profanam & peregrinitatis ream in ciuitate ſancta. Id autem quod dixi ſapientes illi priſci ſignificare volentes, Mercurios omneis pingere & ſculpere inſtituerant iuuenili facie: quaſi nunꝗ ſeneſcentes, & omni ætate florentiſſimos. Nam quòd quadratos ſuos hermas Athenienſes faciebant, id ſignificabat, dicendi facultatem in omni re graui explicanda & exornanda quadrare & conuenire, quod nemo niſi ignarus inficiari ſuſtinet. cum eo quoq; quòd dicendi genus oportet rebus dicendis veluti normali obſeruatione accomodare. Atqui cum dei filius, idem mens & ſapientia diuina, vt omniũ rerum auctor & conditor, ſic etiam orationis fuerit: immo verò cum verbũ, oratio, ſermo abſolutè ab oraculis nũcupatus ſit, ipſe Gregorio magno qui Theologus cognomento dictus eſt, aſſentiẽdum eſſe duxerim. is enim orationis & ſtili facultatẽ, eo maximè niti & gloriari meritiſſimò dixit, quantũ eſt quod ſpenditur operæ ab homine ea facultate prædito, in pietate & religione commẽdanda, diuiniſq; rebus enarrandis & illuſtrandis. hoc enim & ſentire & & fateri longè præſtátius eſt, ꝗ quod quidam faciunt, vt vaſtam ruſticitatem ſub nomine ſimplicitatis laudent: quæ adulteratrix eſt ipſa ſanctitatis meræ, atq; innocẽtiæ. Antiquiſſimá etiá theologiá ſymbolicá fuiſſe ipſe libẽs cẽſeo, nõ fabularẽ. licet (vt humana ferè inueterãdo degenerãt) à poetis qui diuina pro nihilo ducebãt, excepta & tractata theologia ad figmẽta deflexa ſit tetra atq; impia. Et veteres quidẽ theologi deorũ hominũq; patrẽ atq; ſatorem ζῆνα appellauerũt, quaſi vitæ parentẽ & auctorẽ (etſi Lactantius Firmianus aliter opinatus eſt, qui mihi parũ accuratè hæc videtur perpẽdiſſe). Eundẽ etiá illi Δία ideò nominauerunt, quòd per eum & propter eũ omnes naturæ proditæ ſunt & ſubſtãtiæ. Siquidẽ quicquid factũ eſt, in ipſo vita erat, nec ſine eo factũ eſt: quin & in ipſo vita erat omniũ, cum nõdum quicꝗ viueret animantiũ. Hic ipſe parens rerũ omniũ è Mnemoſyne (quá ego eſſe interpretor recordationẽ propriæ originis & cognitionem ſui) Muſas genuiſſe dicitur. Hæ Muſæ ſunt (vt opinor) mentis cõceptus, æternarũ rerum cõtemplatores, quæ intellectu tantũ percipi poſſunt. ná Muſæ dictæ ſunt quaſi indagatrices, vtpote per naturæ veſtigia ſenſilis atq; mathematicæ, ſuperna & cœleſtia indagantes: hodie eô amplius ipſæ & labore longè feliciore, cubile ipſum veritatis in monumẽtis ſacris inueſtigãtes: in Heliconis ſeceſſu mõtis (vt nomẽ ipſum indicat) anfractuoſi choros ſuos ductãtes, per quos ſeriẽ rerum intelligimus quæ infinitá ipſa cõplectitur ſapientiá. Eius porrò mõtis duo vertices geminæq; minãtur in cœlum ſpeculæ. alteri tropologia nomẽ: at ea quæ editior eſt ſpecula, anagoge vocatur. in quá philotheoria, quæ culmen eſt columẽq; philoſophiæ, interdum ſcandens, ad ſummum humani captus faſtigium ſublimis & tanquá volucris attollitur. Eorum autẽ qui poſt ſacrá ciuilitatem conſtitutam (quæ inaudito nomine priſcæ philoſophiæ, theocratia dicitur) ſapientum coryphæi fuerunt, ſublimis illius verticis apicem attigit imprimis,

diuus ille Ioãnes delitiæ Seruatoris, qui cothurnũ primus induit theologiæ. Nam in operis principio theogoniam mirificè & altiloquẽtiſſimè cecinit, à muſis vtiq; ſanctioribus prorſus ſublime raptus,lõgè certè beatius q̃ ille olim Aſcræus vates,qui theogoniã illam cõmentitiã, & ſtẽma tartaridarũ cecinit. Secundũ hunc alter iuris diuini cõſultiſſimus fuit,ſalutariumq; cerimoniarũ magiſter & proditor in prouinciis:de quo priuilegiũ latũ inter ſuperos,nullo (vt opinor) exemplo,vt ante annos vitæ exactos, inter theoros animos & ſpiritus ſpectatũ admitteretur, & ea ſacra ſpectatũ quæ nec prodere ipſi aut cuiq̃ alteri,nec effari fas eſſet. Hæc duo lumina inter antiſtites ſapientiæ, fugacis antea veritatis ac ſummi boni veſtigia ambageſq; explicauerunt,quæ ſatagenti philoſophiæ nullũq; non lapidem (quod dicitur) molienti, ſeſe ſubducentia,tanq̃ intra caliginẽ dogmatum pugnantiũ abdita eſſent,inani labore indagabãtur. Cum interim in ænigmatũ ſacrorum inuolucris incluſa veritas ipſa deliteſceret, ac ne ab iis quidem niſi perpaucis perſpici poſſet, qui ipſa inuolucra habebãt in manibus,& ſæpe cõtrectabant. Proh diui immortales hoc quid aliud fuit,q̃ duos ipſos heroas, nõ ſuo ſed diuino marte actos, ſphingem illã externæ philoſophiæ conficere? quæ tanta, tot ætatũ ingenia, tandiu griphis ſuis torſerat nequicq̃ & conſumpſerat. At verò qui ad rerum diuinarum cognitionem ſuapte vi aſſurgere conati ſunt,quaſiq; ſphingem illam ludificraticem ſua Minerua captantes humano marte cõprehendere, vt Porphyrius & Plotinus,& quidam alii eiuſdem familiæ,in eãdem ipſi fraudem impietatis cum illo Prometheo inciderunt,qui ad Caucaſiam rupem à Mercurio affixus eſt,adhibito vulture aſſiduè excarnificaturo.ob id ea pœna mulctatus, quod Ioui conatus impoſturam facere, hominem etiam fingere auſus eſſet:tum quòd ignem igniario excuſſum hominibus tradidiſſet: ſiue quòd fulminis rationem comperiſſet,vulgaſſetq; compertã. Hunc ego Prometheũ hominis philoſophi intellectum eſſe cenſeo: qui in phyſiologia atq; aſtronomia cum ſucceſſu verſatus, atq; in aliis partibus philoſophiæ ad diuinorum quoq; intelligentiam humanæ tantum coniecturæ adminiculo aſſurrexiſſe confidit,aut euaſurum tandem. Quod hominem eſt fingere,hoc eſt hominem ad rationem formalem ſui generis abſoluere, vt rerum humananarum prudentiam diuinarumq; teneat. Is igitur Prometheus blandimentis erectus & illecebra commentationis, in humanis ac phyſicis magnopere proficientis,iiſq; ſimplicioribus & iam penè abſtractis,mathematicis: rerum etiam earum naturam quæ mente ſola percipiuntur, ceſſuram arbitratur animi ſui contentioni. Quare poſteaquàm altioris ſpeculationis intentione, quaſiq; alis animi ſe ſuſtulit, ſublimis abire ſibi videtur, & veritatis comperiendæ ſtudio ſemper gliſcente,per inane volitans,animum ſuum exeſt idẽtidem fibris iecoris renaſcentibus, cum ſemper recurrat hæſitatio, vt eſt diuinarum rerum contemplatio. Ipſe verò Iouis lictor Mercurius, mea quidem ſententia eſſe poteſt ratiocinatio humanitus inuenta,quæ omnia ſui iuris eſſe putat: ſupra, infra, eorúmque contermina. Verum eo ſupplicio aliquando defunctus, eadem ſimilitudinis ratione, videri poteſt Prometheus

Herculis beneficio, non illius Thebani,vt inquit Philoſtratus (multi enim fuerunt eodem nomine) ſed cœlitus oriundi , ac longè illo omnibusq; maioris, qui ſagittis aquilam , aut vulturium illum Caucaſium confixit, carnificem intellectus . Huius igitur Herculis virtute quaſi ex Caucaſi carnificina homines multi liberati ſunt , externa quæ dicitur erudirione ſanè præditi. qui errore intellecto ad chriſtianiſmum ſeſe conſultiſſimè ſuáque contulerunt , exuta Græcæ philoſophiæ profeſſione . nimirum quòd animaduerterent Promethei illius figmenta inchoatos tantum homines eſſe , & tanquam animantes : non etiam ſpirantes ſuperorum cognationem atque immortalitatis cognitionem , ad quam homo factus eſt . deeſſeq; illis vltimam manum & quaſi phidiacam , quæ non modò hominis rationem perficit atque finitionem : ſed ab integro rediuiuam efficit per palingeneſiam cœleſtis philoſophiæ . Cuius philoſophiæ qui myſteriis magnis initiari velint, eorum hominem exteriorem ſideratum (vt ita dicam) eſſe oportet , ſenſibúſque emortuis , quaſi numine rapidiore afflatum atque vrentiore . Quandoquidem autem in illa vaſta priſcæ doctrinæ ſylua , permultæ occurrunt ſalebræ,in quibus hærere nonnunquã contingit: crebriq; anfractus, qui in deuia interdum ferunt : libenter quidam fecerunt homines procliues ad inertiam,vt intra pomœria verſari tãtum orthodoxiæ doctrinam probabilem dicerent & contenderent,atque eum colorem interdictis ſuis quærerent,cum cultores ipſi omnes rectæ religionis,eorum ſcriptorum lectione & ſtudio,quaſi diro & auerſando,arcerent qui ſæculares externíque appellã tur.æmulantes vtique eo facto inſtitutũ Iuliani Cæſaris cognomento trãsfugæ.Qui (vt auctor eſt Gregorius ille magnus) Chriſti nomen exoſus, vltimi loco ſupplicii ſimile interdictum in eos commentus eſt: quos ipſi Seruatori deuotos eſſe compererat,ideóque ſtudioſos apertè doctrinæ euangelicæ.Verum ille dira atque immani præditus erat impietate, cum ingenio ſingulari & eximia literarum peritia:iſti cum animalium arcadicorum capitibus,ſuillas etiam aureis habere ſe ſatis oſtendunt,cum omnem muſarum concinnitatẽ aut reſpuant aut ſtupidè tranſmittãt.Certè quidem ſeueriſſimis eorũ & grauiſſimis,nõ tam lingua quàm palatum fortaſſe,nec tam cor quàm ſupercilium ſapiunt.Sed fuit illud genus,vt ſpero.in maneſq; nũc declamare me, non in homines exiſtimo: cum literarum bonarũ peritia non modò popularis in vniuerſum,ſed etiam apud ampliſſimum ordinem literis ſtudentium, gratioſa eſſe cœperit & plauſibilis. carioſæ enim illæ ſtirpes vetuſtæ ignorantiæ luculentè iam labant : quare omnes fibræ (vt ſperamus) ſenſim citoq; emorientur . Orbis autem ipſe ſtudiorum in conuentu ſcholaſtico Lutetiæ repentè conuerſus eſt : qui in prima inclinatione ſui magnum planè ſtridorem & tumultuoſum edidit . Nuperq; barbarica illuuies & ſermonis ruſticitas,è philoſophiæ porticibus faceſſere conſpicuè cœperunt: nimirũ ex quo linguæ Græcæ ſupellex in eas importari ad ornamentum cœpta eſt. Ruſſus verò nos rem præclarã & honeſtam, ab antiquis inuentam & abſolutam ad formãdam cõponendamq; humanitatẽ, quã Plato in Timæo diuinitus datã

hominibus eſſe ſcripſit,ne in noxam diramvertamus,animorúmque interni cionem , ſummopere animaduertendum nobis eſt, & prouidendum etiam atque etiam. Quid enim inconſultius eſſe poteſt,quid amentius, quàm antidotum philoſophiæ, ad vitandam contagionem inuentum imperitæ multitudinis & hallucinabundæ: in venenum vertere impietatis,animis immortalibus exitioſæ? Quid literarum cultoribus calamitoſius,quàm cultũ & ornamentum vitæ, eorundem hominum culpa in necem euadere horrendam animorum. Nam quod in tuenda hominum vniuerſitate prouidentia facit, vt ex bonis malisq́, & è tanta ingeniorum voluntatúmque varietate,ciuitates & cætera hominum conuenticula coagmentata ſint ſalubriter & eualeſcant:hoc efficere debet bona fides,& recta de rebus diuinis perſuaſio, in ea doctrina quæ encyclopædia dicitur. Et quod vmbrarũ colores in tabulis faciũt,vt eminẽtiora ſint lumina:hoc facere doctrina inuẽta debet,cũ oraculari inſpirataq́; cõpoſita.Iãuero vt homo firmi ſtomachi etiã mali ſucci cibos in alimentũ corpulentiæ cõficit:ita qui nõ ſuo & ſenſuũ ſtomacho,ſed rationis & pietatis orthodoxæ ſtudere & commentari ſemel cõſtituerunt,nihil non congruenter & cõmodè cõſilio ſuo concoquunt.& delectũ tamen lectionis habere oportet,vt animaduertamus orbem nobis vitæ ſalubris circunſcriptũ eſſe doctrina euangelica:intra quem ſi quæ ſtudiorum genera ſunt, quæ admitti ſine colliſione nequeant,ea eſſe protinus repudianda intelligamus, ne ſummã propoſiti ea culpa euertamus. Mihi verò literarum bonarum hodie ſtudioſi,riuales eſſe videntur in amore anus honeſtiſſimæ,quæ diu amatoribus vt ignota & ſquallida caruit: nunc autem rediuiuo decore interpolis ac ſine mangonio,quaſiq́; integra denuo ætate florens, in medium lauta, elegãs & nitida,cum ſuo ſe mundo ornatuq́; protulit,ac per omneis nationes æmulorum cohortes ſecum trahere conſpicitur:tanta cõtentione ad tutandã eius dignitatem & ornatum vires periclitantium,vt & facultates ſuas & vitã ipſi deuouiſſe matronæ deamatæ exiſtimari debeãt. Id quod inſaniæ fortaſſe inſtar quoddam habere videretur,niſi tanti eſſe ac pluris crederetur,vnum hominem exemiſſe ſe turbæ vnius aut alterius prouinciæ, nec ſuæ tantum ætatis,quod vnuſquiſq́; ſperat literis deditorũ.Proinde ne eius ſtudii amore inconſulto & perenni (temporarius enim eſſe debet) ab earum rerum recordatione abducamur,quarum ſtudium antiquiſſimum eſſe par eſt(nam cum mundo matronali illecebras etiam illa habet animis vehementer lenocinantes) cõſilium mutuemur oportet à Nicolao Damaſceno, eiusq́; ſententiã pro oraculo habeamus.Sic enim fiet maximè, laboris vt impenſi in cultu externæ illius diſciplinæ nunquam nos pœniteat.Aiebat autem ille philoſophus, vir optimus idem & doctiſſimus, vniuerſam literarum diſciplinã, orbiculariſq́; eruditionis curriculum,peregrinationis ſimilem eſſe.Etenim quẽadmodum peregrè euntibus,qui itinera longa permetiũtur, quædam in loca contingit diuertere,ibiq́; manſionem vnam agere: quibuſdam in locis tantũ prãdere:in nõnullis rurſus immorari dies pluſculos:deniq; loca nõnulla trãſeũteis oculis tantũ luſtrare: ad extremũ verò peregrè redeunteis, domi deinde

permanere atq; inhabitare. Ad hunc eundem modum ſtudioſos homines oportere literarum diſcendarum ſpatium permeanteis, quibuſdam in diſciplinis longius immorari, in quibuſdam aliquantiſper: & quaſdam quidem diſciplinas totas,quarundam parteis,quarundam elementa,modò percipere. ſicq; ex vnaquaq; vtiliſſimum quodq; cõprehendenteis, tum domũ verè paternã repetenteis,illic ad vltimũ vſq; philoſophari. Hæc mihi ſententia veri & germani philoſophi eſſe viſa eſt, mirumq; in modũ probanda & amplectenda homini ſtudioſo,ſanæq; religionis cupido & reuerenti.Nã quid miſerius eſt,quid imprudẽtius,quid deniq; væcordius:q̃ ex tot,tãtis, tot ætatũ diuitiis,quæ in medium expoſitæ ſunt,& vigilantiſſimo cuiq; ad occupandum obuiæ ſine aliorũ detrimento,nihil in rem ſuam vertere,nihil ad viaticũ augendũ immortalitatis,ſumere: ſed ex vehementi & diuturno labore oculos tantũ mentis inaniter & diſpendioſè paſcere? Aliter atq; ille ſcriptor ſatyræ cenſuiſſe mihi videtur,tam etſi veræ neſcius ſapiẽtiæ:qui olim ita ſcripſit,

Petite hinc iuuenesq; ſenesq;
Finem animo certum,miſeriſq; viatica canis.

In ludo enim Philologiæ anima inſtituitur:in philoſophiæ autẽ exhedra animus & ſpiritus. Quid illud Horatii ad Florũ, nõne eodẽ pertinere videtur? etiãſi ſummũ bonũ quid eſſet nunquã ille ſuſpicatus eſt,Quòd ſi

Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quò te cœleſtis ſapientia duceret,ires.

Calidiora enim multo fomẽta ſunt æternæ oracularíſq; doctrinæ, quàm ſæcularis atque humanæ,quæ implere deſiderium nequit.Nam animus philoſophus,celer,impiger,inquies,actuoſus,in nulla re acquieſcere poteſt,extraq̃ cũ totus eſt in contẽplatione rerũ ſempiternarũ, quarũ fructũ futurum, interim cõmentando præſumit.Sacroſanctæ autem philoſophiæ promiſſa ideò fide ſolida & ſtabili ſubnixa ſunt,quod nihil de ſuo ſibi ipſa vt externa & vaniloqua: ſed vt inquit Cyprianus, de ſanctario dei ſpõdet:id eſt de oracularis ſcripturæ fide atque auctoritate. Eruditionis igitur iuſtæ & elegantis fructũ eſſe oportet, vt à ſuperioris illius poetæ auctoritate nondum recedam,

Compoſitum ius faſq; animi, ſanctiq; receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.

Antiquiſſimi etiam poetæ,ſemina theologiæ,vt tum erant tempora,non admodum improbandæ, ab adytis illi quidem ſanctioris philoſophiæ atque adeò ſapiẽtiæ mutuati ſunt. cæterum inextricabiles fabularum griphos, impietatémque luculentam præferentes, pro integumentis veritatis ipſi excogitauere, quam ab oculis profanæ multitudinis abdẽdam eſſe cenſebant longéque retinendam,inſtituto veteri. In ipſis autem fabulis cum naturæ vim, tum rationẽ vitæ placidè & humaniter agẽdæ,myſticè tradiderunt:ad vnicũ deũ ipſi ſummã rerum,illiuſq; auctoritatẽ & primordiũ referẽtes,quod vniuerſum appellatũ eſt. At verò ſequentiũ deinceps ætatũ licentia,ſumma impietate cõſcelerata, omnia voluptatibus flagitiiſq; permiſcuit & inquinauit. ex quo euenit vt eleuſiniorũ(vt ita dicã)ſacra atq; cerealia myſteria,in orgio-

rum impuritatem liberaliúmque verterint & floralium. Mihi enim videtur ars poetica, quaſi vaniloquentiæ buccina, ſpiritu tartareæ noxæ inflata, deorum illam vim portentoſam in Græcia, quaſi in celeberrimo mundi theatro, colendam promulgaſſe & edixiſſe: indéque per orbem terrarum monſtra deorum peruulgaſſe, voce lõgè latéque quoquo verſus exaudibili. Quæ cauſa fuit (vt opinor) cur Plato in ſecundo Rerumpublicarum libro, Homerum & Heſiodum vt præcones impietatis è ciuitate expulerit, quam inſtituendã ducebat. Etſi enim theomachiæ, deorúmque ſimultates ab ipſis proditæ, ſymbolicos ſenſus habent & ſæpe admirandos, imperitos tamen fefellerunt, quæ multò maxima pars fuit mortalium. Hoc ipſo certè commẽto errorum ille ſator, ſtygiúsque inſtitor voluptatum, Plutonis illas fauces ſatis aliâs patenteis, hiantius tamen aperuit, iuríſque ſui & imperii gentilitiã illam multitudinẽ planè fecit: decedẽte vtiq; ex illa colluuione ſceleſtæ impietatis, diuina quodãmodo prouidẽtia, ciusq; impuritatẽ auerſante. Qua de cauſa princeps mũdi ab ipſo Seruatore mortaliũ teterrimus ille tartari præfectus appellatus eſt, qui eã viã hominibus ſanæ mentis præiuit & præmõſtrauit, diſciplina ſalutari cũ interpretibus eius tradita, quæ in diuerſum abducit mortales ab erroribus. Quin & ipſa prima poeſis atq; theologia, id vel impietatis vel ignorãtiæ potius habuit, quòd illud ipſum numen diuinũ quod vnũ eſſe ſtatuerat, coercuit intra fines, & in vniuerſo ita cõcluſit, vt deũ quaſi mũdi animũ, in vniuerſitatẽ ipſam rerũ quaſi in corpus ſuũ cõdiderit. Eius verò ſedẽ atq; domiciliũ præcipuũ in ſole eſſe aliqui perhibuere. Quibus fuerũt ipſis ea vltima, quæ nos in ſummis citima eſſe diuinitus nouimus & perhibemus. Naturam etiam ipſi poſuerunt vt primam cauſam: & materiem vt principium. cum nos hanc vt opus, illam vt inſtrumentum primæ cauſæ, vel opificẽ rerum architectonicæ cauſæ adminiſtram parentemq;, & ab ea productã eſſe dicamus. Proinde ex illis epulis è penu priſcæ ſapientiæ promptis, quibus animi literis ſtudentiũ aluntur, belliſſimũ quodq; carpẽdũ eſt à nobis, quod ad nutricationem faciat philoſophiæ facundæ & elegantis futuræ. Nam anima hominis philoſophi ſtudio encyclopædiæ culta, ac multipliciter quaſi terra ſubacta: tum eloquentiæ copiis quaſi lætamine exuberãs, grandioreis fœtus edere haud dubiè & vitalioreis poteſt atque validioreis. Verũ ad illas epulas philoſophiæ quaſi conditaneas, quo quiſque ſtomacho acceſſerit (vt diximus) magnopere intereſt. Nam niſi ſtomachum perſuaſione recta pietatis, oracularíque religione tinctum, ad id ſtudium attulerimus: metuẽdum eſt animæ, ne quædam aut poetica aut philoſophica, iucundius ipſa condita, quàm ſanctius, auidè deuoremus: quæ deinde malè diu concocta, in cordis ventriculo perniciosè hæreant. Atque vt olim Minerua cum opificia omnia lautiora, tibiarumq; artem inueniſſet, tibias continuo fregiſſe dicitur & abieciſſe, poſteaquam comperit modulis earum virile robur effœminari: Ita & nos ex reliquiis peringenioſæ illius & ſanè induſtriæ antiquitatis, deligere nobis ea debemus quæ conſona ſint, aut certè non abſona ſtudio rectæ philoſophiæ, moribusq; receptæ ſacroſanctæ ciuitatis, quæ theocra-

ticis inſtitutis ab origine ſua temperata eſt. Quæ autem huic pugnãtia ſunt; aut magnopere diſſentanea:ea tanq̃ in tranſcurſu iuuentutis, & veluti contemptim,legere:deinde abiicere, aut de manibus certè ponere : ne inquinamentum relinquant tractata diutius quàm iuſtum eſt: aut nimia cum voluptate. Et putidum verò mihi & ineptum eſſe videtur, & planè cacozelum, optimarum literarum ſtudioſos, quales omnes docti videri volunt: ex priſca impietate,quæ iampridem nõ noſtri cœli tantum finibus exploſa eſt,ſed penè toto orbe exterminata,eos lepôres dicendi repetere,atq; in vſum noſtrum referre, qui genium nullum habent niſi impietatem planè oleant & præferant.Nã quid rãcidius inter pietatis homines reuerẽteis, q̃ poſt dãnatam illã polytheiam,quæ pro atheia quondã haud dubiè feſellit: eos qui docti videri velint & lauti,adhuc ita loqui,quaſi vim illam ſuperûm inferûmq; numinũ literarum bonarum ſtudium non abnuerit? id quod ſi doctiorũ ſenatus ſanciendum duxerit,quis eſt iam paulò religioſiorum,ac pietatis nomen cõſertis manibus amplectentiũ, quin valere literas bonas eaſdem atq; nocentiſſimas iuſſurus ſit? Niſi verò huiuſcemodi literarum ſtudium,non cultura eſt animi potius q̃ vitiorum cultus.& niſi eam eſſe culturam fateri quenq̃ non pudet,cũ inficiãdo nõ ſit ſi vrgeatur,cuius apoſtolus cœlitus condocefactus, meminit ad Hebr.cap.vi.quæ tribulos & ſpinas gignit.Neq; verò pietatẽ amplectimur fide bona,ac retinemus Seruatoris religionẽ:& nõ impietatis exuuias abiecimus.Neq; ſordẽtis iã & tetræ polytheiæ exuuias abiecimus in purifico Chriſti labro,& eas adhuc cordi nobis eſſe,cupidè oſtendimus.Profectò mea quidem ſententia,& multorũ,obſoleſcit hodie philoſophi hominis oratio culta impietatis lenociniis , & perfidiæ venuſtate conſcelerata & impiata. Mirũ certè eſt tot ſæculis polytheiæ ſpurciſſimæ ſermonẽ vetuſteſcere nõ potuiſſe,cũ Ciceronis & Quintiliani tẽporibus ſaliorũ carmina,vt putida carioſaq; vitarentur. Quòd ſi in tẽplo dei ſummi,& in orthodoxiæ cerimoniis,verbis nos vti iuuabit liberaliũ & orgiorũ,idq; faciũdum duxerimus nõ verecundiſſimè: quid iam futurũ eſt,niſi vt impietas quæ ab eccleſia heroica virtute & cũ plauſu eiecta erat,per poſticũ obrepẽdo redeat? Mihi enim nihil aliud videtur eſſe in polytheorũ põpa & pæanibus orationẽ orthodoxorũ ſeſe hodie iactare,quàm ipſum chriſtianiſmũ ſecurum & libentem verſari in præſidiis helleniſmi, quæ iãdiu tamen ipſa planè partes facere deſierũt: vſque adeò ab hoſtibus etiam damnata ſunt rectæ religionis. Quid autẽ vetet elegantẽ ſimul ac pietatis redolentem orationem eſſe, prorſus ipſe nõ video,præter prauæ cõſuetudinis corruptelam, quæ oculis noſtris auribusq; ita obrepſit,vt eloquentiæ dignitatem ineſſe,& poeticæ cõcinnitatem nõ poſſe, ſine bacchabundæ impuritatis diræq; genio exiſtimemus. Quaſi verò Plato qui Moſes atticus appellatus eſt, non eadem gratia veritatẽ & fabulas enarrauerit: quaſiq; non tam à lingua latina abhorrere ante Ciceronem philoſophia videretur, quàm nũc videtur theologia,& iuris ciuilis põtificiiq; prudẽtia.Hæc opinio planipedem theologiã noſtrã ac iuris diuini prudẽtiam , prò cothurnata magno errore fecit: cũ vis de rebus diuinis aut ad diuina pertinẽ

tibus grauiter diſſerendi,& ſententioſè,explicatè,elegâterq; dicendi, quô faſtigii eſt maioris inter doctrinas humanas, eô maiore pietate decoroq; iungẽda ſit.Omnis enim propemodũ vbertas ſapientiæ,& ipſa (vt ita dicã) ſentiẽdi ſylua atq; intelligendi,è libris cõſecratis petenda eſt hodie. ſed res & ſententiæ ab iis exornãdæ ſunt, quibus ægyptiis opibus bene peculiatos eſſe cõtigit.Ab ipſa igitur figlina Promethei,& ab illa plaſtice âtiquæ philoſophiæ, quæ luteos tantum homines animaleſq; fingit, ad Mineruæ cœleſtis auguſtæq; ſapientiæ officinam tranſeundum eſt magna & proba religione,quæ vitæ ſpiraculum ficto homini quaſiq; inanimato addidit. eadem etiam terræ quaſi prius incultæ nouat faciem, ad ſemen fœcũdius excipiendum. Quòd ſi abſq; diſpendio nitoris atque elegantiæ lingua latina piè loqui innocẽterq; non poſſet, equidem pura eadem ſacriſq; digna ſupellectile vtendum eſſe cenſerem potius, quàm impietatis emblemate antiquo locupletata. Nunc cum ea ſit flexibilitas eloquentiæ, ac dictionis latinæ, vt ſine imminutione ſplendoris ſui induere ipſa perſonam piam, ac ſuſtinere poſſit atq; perferre, cur tam malignè de ea nos meremur, vt obſcœnam tantum eam eſſe fabulatricem,& profanarum partium actricem credamus,& pronunciatricem? Atqui ad dicendum probabiliter (vt Marcus inquit Tullius)caput eſt noſſe mores ciuitatis cuiuſque. qui quia crebrò mutantur, genus quoque orationis eſt ſæpe mutandum. Cum igitur mores & vita ab impietate migrarint ad pietatem diuinitus proditam: quamnam obrem tandem vna quoq; non transferetur eloquentia, quo nihil eſt ductilius? Etſi ad res latinas indicandas & eloquendas, quas ſæcula recentia pepererunt, indieſq; alias atq; alias pariunt: non noua latinitate quæ placere non poteſt, ſed rediuiua opus eſt, (alioqui latinæ linguæ copia ſenſim imminuetur, & tantum à poſteris proficietur in inopiam) quare in ea parte vitæ quæ ad ſacra, ritus, cerimoniaſq; ſalutares pertinet, & ad diuina explananda aut commendanda, irrediuiuus ſermo latinus erit & græcus? Ego verò amictũ nouũ ex veſte ſcitè interpolata,aptandum eſſe eloquentiæ cenſeo,qui legibus & inſtitutis ciuilibus, ritibuſq; adeò conueniat religioni conſentaneis.At enim nouum eſt hoc inceptum & in arduo ſitum.Sit ſanè (nõ enim cauſam dixerim)atq; etiam in lubrico,& confragoſo:modò ne in vndiq; abrupto & inacceſſo. nam & latinæ linguæ inſtauratio in multis partibus quæ iã reſtitutæ vidẽtur,non protinus atq; inoffenſè ceſſit experiẽti cõtẽtioni: nec ſi facilè nõ fieri, ideò prorſus nõ poteſt.Eſto hæc ærumnarum ſumma in certamine elocutionis probæ reſtituendæ, & barbariæ exterminandæ: maior deniq; ærũna ſit illa quidem, q̃ ab vno vt Hercule aut altero confici ipſa poſſit.ſed eiuſmodi tamen quæ deſperanda non ſit vel Herculi,vel Vlyſſi. Nimirũ huic quoq; certamini ſui Hercules, ſuppares antiquis non deerunt, ſi modò Euryſtheos iis æquales ventura tẽpora nõ deſiderauerint. Illico enim exiſtent qui Heraclidarũ ſtemma cõſulta cum fiducia augendũ ſuſcipiant:indeq; imagines in gentem quiſque ſuam patriamq; auferendas, & verò iam ſtrenuiſſimi cuiuſq; conatus ſtudiumq; mirabile eodem incubuit. Quòd ſi principũ hominũ liberalitas ſpem

eorũ deſtituerit,quod ominari minimè velim (præſertim ad te ſcribẽs Franciſce Rex doctorum amantiſſime) vnicuiq; nõ ſubſidio quidem vitæ lapſo, ſuus tamen erit inteſtinusq; Euryſtheus,literarum amor flagrantiſſimus,cupiditasq; honeſtiſſima conſtituendæ maieſtatis eloquentiæ,quæ multorũ ſæculorum infelicitate magis quàm incuria,læſa fuit,deiectáque & imminuta. Etenim ingenioſiſſimo cuiq; viro & ingenua voluntate prædito, Euryſthei inſtar eſt incitata voluntas illuſtrandi ſui nominis,ingeniiq; proferendi. Nec Euryſtheus ille Homeri Rex fuit Mycenarum,vt ego cum Athenæo ſentio: ſed Herculis amores potius & delitiæ, quibus omnia heros ille permiſerat de ſemetipſo.ſiue ille potius fuit cupido quidam gloriæ adipiſcendæ,qui tantos labores Herculi imperitabat amore immortalitatis ardenti. Nã & equeſtris ordinis in more quibuſdam noſtratium atque finitimorũ, auorum noſtrorum memoria & ſuperiore fuit ſingulari certamine inter ſe prouocare inclareſcendi cupiditate. in alienáſque prouincias illi prouocationes de ſcripto certa lege mittentes diem certaminis condicebant: non vni aut alteri, ſed primo cuique, qui experiundæ armorum ſcientiæ gratia & virium concertare ſtatuiſſet. deinde à regibus venia pugnandi & commeandi impetrata, ad diem conſtitutum loco ad id comparato, ſub arbitrio iudicum campeſtrium dimicabant: ad eam formulam certaminis, eámque legem, quã prouocator ipſe æquis conditionibus exceptionibusq; tuliſſet ab initio. Martem id experiri amorũ ſuorum gratia dicebatur. Verũ enimuero in monumentis conſecratis atq; oracularibus,quibus omnis auctoritas veritatis,atque immortalitatis animorum fides conſtituta eſt, homines quidam huius ætatis nõ huiuſcemodi Euryſthei imperio: ſed ſtygiæ Iunonis inſtinctu acti, œſtroq; tartareo,peruerſiſſimorum dogmatum patrocinia inuenerunt, vt ancipitem ſæpenumero ſermonem eſſe veritatis videmus, eorúmque interpretatione egentem qui iuris diuini conſultiſſimi fuerunt, innocentiaq; probati & ſanctitate morũ.Hoc autem vt mirum eſt homines primũ paucos tentare auſos eſſe poſt conſtitutam religionem,multorumq; ſæculorum & inſignium conſenſu ſtabilitam: ita literarum bonarum reſtitutioni inuidioſum fuit aliquandiu:quarum iſti fiducia ſolicitare religionis tranquillitatem falsò exiſtimati ſunt. Et vt illuſtres olim noſtræ memoriæ ætates futuræ ſunt ob literarum optimarum poſtliminium, ita infamia inexpiabili flagraturæ, ob læſam maieſtatem non modò eccleſiaſticæ ſententiæ, ſed etiam hoſtiæ mirificæ atque expiabiliſſimæ: tanto numine, tamq; præſenti ſæpenumero ſanctæ, adorationíque conſecratæ.Non fuit ſatis væcordi arrogantiæ ſenſum cõmunem huius ætatis,religionis implere ancipitis,& inter fidei perfidiæq; cõſilium ambiguæ & alternantis,niſi veneno pedetentim prorepente,chriſtianiſmi cardinem dimouere, fidei columen & firmamentũ cõuellere niteretur,trabali clauo fixũ.quæ ſcelera impietate tã populari auſi ſunt hoĩes audacíſſimi,vt etiã olympionicarũ plauſus atq; præmia à patria non fruſtra ſperauerint.Quodnam igitur iam viaticum habebimus ærumnoſæ peregrinitatis & calamitoſiſſimæ? nimirũ tanto portento expiatã oportuit eam quã ſub id

tempus aut paulum antè vidimus licentiam in arce religionis: quæ licen-
tia cothurnatis auſis, & pelopidarum facinoribus omnia conſcelerans, ſacra
profanis, & ea quæ pace innocentiaq; cenſentur, bellicis negociis ſanguina-
riiſq; permiſcuit, nec verò ſanctiſſimi illa apicis frontem perfricare præ cupi
ditate inſana verita eſt. Vnde eueniſſe nemo ambigit hominum quidem de
cælo ſeruantium, vt non modò dignitatum ſacroſanctarum maieſtas, ſed etiā
(proh pudor, proh piaculum,) pietatis ipſius ſacrarium, per ora hominū ſer-
monesq; traductum, in theatralibus proſopopœiis productū, ſatyrica dicaci-
tate confixum, deniq; per officinas paſſim proſcriptum, in ordinem (vt dici-
tur) redactum ſit. Quin & religionem ipſam Chriſti Seruatoris ab æditius
ſuis deſtitutam nouimus, & tanquam pro derelicto planè habitam. Niſi ve-
rò religionis deſertores non ſunt, qui eam cum donariis eius apertè & impu
denter egerunt & tulerunt, agunt etiam nunc & ferunt. Quos diris ob id
ominibus omnes ordines hodie proſequuntur: velut in re perdita, in pietate
prodita vociferantes nequicquam & quiritantes, interdum pro concione.
Verum ſi orthodoxiæ fundamenta homines illi pauci, quibus nihil eximiū,
nihil ſacroſanctum fuit cacozelia extimulatis, labefactare magno cum frago
re compagis quoquomodo potuerunt: (etſi conuelli nunquam poterit diui-
na manu fixa in prouinciis quidē illis, quas numine præſentiore tuetur pro-
uidentia) nos æmulatione recta inſtincti, operam nauare ſtrenuā pietati non
poterimus? non aggrediemur priſcam vim eloquentiæ atque auctoritatem,
non ſuapte natura magis vſibus profanis aut vaniloquētiæ, quàm veriloquio
aptam atq; ſapientiæ, ad bonam nunc frugem ſalubremq; transferre? Sacer
ille ſermo cœlituſq; delapſus, ſimilis eſt (inquit Gregorius) imagini quoquo
verſus intuenti, quales multæ pinguntur obtutum circūagentes ad hominē
prætereuntem. Vt enim homines recta mente præditos, & dextero pede ac-
cedenteis, primore aſpectu feſtiuè ſermo diuinus admittit, epuliſq; ſalubri-
bus accipit & proſequitur: ita ſiniſtro pede ingrediēteis fallit, eorumq; per-
uerſis voluntatibus aſſentire creditur atq; aſtipulari, ac ſeſe illis dare: eouſq; vt
abutendum etiam ſemetipſum præbere videatur. Si igitur diuini verbi ſub-
limitas, vt admiranda ſanis intellectibus & veneranda, ſic nonnuſquam fle-
xiloqua, calumniarum etiam anſam peruerſis animis non præcidit aut ſub-
ducit, qui ab orbita diuinitus impreſſa digredi non verentur: cur tam ru-
ſticè moroſam faciunt imperiti theologiam, elegātis vt Mineruæ cultæq; or-
namenta, mundum etiam (vt ita loquar) Veneris matronalis & caſtæ, ad ſa
croſanctas cerimonias ritúſque puriſſimos recuſet transſcribere? quaſi ve-
rò non omnibus organis diuinæ laudes celebrandæ ſint. Quæ (malum)
autem eſt iſta opinionum abſurditas & peruerſitas? Hi ſugillatam pu-
tant, quaſiq; attrectatam per iniuriam, ſacræ philoſophiæ dignitatem at-
que integritatem, ſi eloquentiam antiquam procul à ſeſe non amouerint:
Illi rurſus capite minutū iri credūt eloquentiæ ſplendorē & venuſtatem,
ſi ſquallidæ plerunq; aut impexæ theologiæ ſeruire conſtituerit, aut ſeſe accō
modare. Proinde antiquitatis ſententias relinquēdas eſſe nobis repudiādaſq;

cenſeo:eas quidē quæ orgiis impuris ita dedicatæ ſunt & impiatæ, vt luſtrari iam nequeant.vtpote qui ſententiis abūdemus longè illis grauioribus,& argumentis pietati conſentaneis.Forma autem vtendum illorum & materia oratiōis, qua nihil eſt flexibilius & ſequacius.Id quod indicat Proteus in fabulis,quo materiam priſci ſignificādam duxerūt.quippe quæ omnia trāſformet ſeſe in miracula rerum:id adeò vt ex aqua etiam Proteus in ignē verti poſſit,ne quid fieri fortè non poſſe iſti cauſentur eorum quæ diximus. Nā quid tandem hodie multa ad vitam agendam comparata , latinè dici vetat, etiam ſi olim iuuſitata fuerunt?nempe id aut vnum aut multò id maximè, quod naturam & ingenium Protei nō animaduertimus vtpote qui præterita ſcire eum tantum putemus,nunc ille omnia nouit,quæ ſint,quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur:vt ex Homero Græco noſter ille prodidit.Poetæ(vt ſupra dictum eſt)vetuſtiſſimi,veritatem ad fabulas ſapiētiamq; tranſtulerunt,poemata etiam illa ſua nobiliſſima idem Homerus quibuſdam quaſi inſignibus exornanda cenſuit, tralatis hiſtoriis vt meritò creditum eſt,ab Hebræorum monumentis. Fuiſſe autem notum eſt antiquiſſimæ philoſophiæ inſtitutum, Sapientiam vt peregrè diſcerēt ipſius ſtudioſi:in Aegyptū, in Babyloniam petentes illam,& vlterius.Inde eſt illa non dubiè Noxæ aut Offenſæ deſcriptio apud eū ipſum poetā (qua ille cūq; ratione diuinam hiſtoriā cognitam habuerit,)Iliados nono,& vndeuiceſimo,quod Iuſtinus philoſophus è gente externa in familiam orthodoxiæ diuinitus adoptatus,Euſebiusq; adnotauerunt.Mihi etiam aliquādo in mentem venit addubitare, nū Euryſthei fabula & Herculis eodem libro prodita,hiſtoriam Iacob & Eſau vir ille ingenii admirandi adumbrare voluerit:quæ à Moſe ſcripta eſt Geneſeos cap.ſeptimo & viceſimo.hoc enim tropo forſitan ſummus ille vir hiſtoriam Hebraicam inuoluendam cenſuit,quam rei cuiuſdam mirabilis imaginem eſſe figuratam ſuſpicabatur . Nam quēadmodum Iuno futurorū præſcia Ioui ſuo coniugi impoſuit,Euryſtheo ſubdito qui fatum Herculi prærriperet:Ita matris ſuaſu Iacob anteuertens germano natu maiori , primigenia tantæ ac talis hæreditatis abſtulit,cum parenti ſuo oculis orbato fraternarum manuum aſſimulatione obrepſiſſet. Iam quod ſupplices preces idem poeta aptè & cōcinnè vt omnia deſcribit,quas ipſe litas appellat,ac Iouis filias eſſe dicit,atque apud eum pergratioſas:è diuinis illis voluminibus hauſiſſe eum credibile eſt.Quocirca cum poemata ſua veteres huiuſcemodi inſignibus veritatis,quaſi accerſitis emblematibus exornanda duxerint:cur gentilitiam illam ſupellectilem in medio iacentem & expoſitam,ſacræ philoſophiæ accōmodare,vel piaculare eſſe vel diſſentaneum credemus?Omnes igitur literarum bonarum opes,cunctæ eruditionis iuſtæ & legitimæ partes,obſcœnitate quidem priſca impietateq; vacātes,ad rectam ſanámque philoſophiam inſtruendam ornandámque coeunto.Sic enim huius temporis ratio & conditio poſcit.& ipſa autem philoſophia,& vniuerſus eius comitatus,quamlibet numeroſus & amplus,vnà cum omnium muſarum choro,theologiæ maieſtatem comiter in poſterum piéque obſeruanto . Quippe quam principem

eſſe ſcientiam notum eſt,ſapientiámque quondam propriè appellatam . tametſi antiqui nomen hoc eius nouerunt, honoríque imprimis habuerunt: nimirum magnum quippiam & venerandum ea voce,naturæ inſtinctu exaudiẽtes:naturam autem atque ſignificationem maxima ex parte ignorauerunt.Sicut æternarum rerum atque immortalitatis animoru quoddã veluti ſimulachrum,eorum prudentiſſimi ferè,non etiam naturam ſubſtantiamq́ intellectu percipere potuerunt.Et Ariſtoteles quidem in iis quæ poſt phyſica ſcripſit,primam contemplatricem appellat ipſam theologiam , eandemq́ primam philoſophiam.quam ideò eſſe cenſuit præſtantiſſimam,quia præſtãtiſſima contemplatur:abſtracta,immobilia & ſempiterna . In primo etiam eiuſdem tractatus libro,eam ait ſcientiam veritatis eſſe cõtemplatricem. In eo autem(vt dixi)omnes fermè falſi fuerunt,quòd imaginem ſapientiæ pro ipſa ſapientia ardenti ſtudio cõſectati ſunt,in eius vmbra ſuauiſſimè acquieſcentes.eorum(vt mihi quidem videtur)ſimiles,quos apud Platonem in nono Reipublicæ Socrates irridet,vt inanem & falſam voluptatem expetẽteis pro vera & ſolida:eiuſq́ gratia depugnanteis inter ſe.vtpote quam dignam eſſe cenſeant quam propter digladiari debeant.non aliter atque Steſichorus olim poeta,inter eos qui ad Troiam erant,dimicatum fuiſſe ſcripſit pro Helenes ſimulachro,cum verum ignorarent.Idem auctor libro eodem ait, Hominis philoſophi vitam ſuauiſſimam eſſe,voluptatiſq́ maximè participem. Quippe mentem dominari in philoſopho.at ipſe mente percipit quomodo veritas ſe habeat:in eoq́ maximopere oblectatur: id adeò cæteras vt omneis voluptates præ illa floccipendat:quæ à duobus ipſæ tanquã fontibus manãt cupiditate atque contentione.illiſque tãtum hactenus delectatur quatenus neceſſe eſt,vtpote quas propter ſeipſas non expetendas ſibi putet. Nam & Ariſtoteles in primo iam dicti tractatus volumine,omnium ſcientiarum ait illam maximè ſapientiam eſſe,quæ ſuapte ipſa gratia & diſcendi cauſa expetenda eſt:non quæ eorum cauſa optatur quæ ex ea eueniunt. Philoſophia autem(inquit)vt libertas,vna ſe propter ipſam,non vſus cuiuſdã atque vtilitatis cauſa quæritur,nec aliam præterea ob cauſam.At verò nos ex illa magiſtra & antiſtite veritatis ſcriptura didicimus , nequaquam finem bonorum eſſe ſapientiam:cæterum ad ſummi boni adeptionem,illam nobis eſſe omni ope,& equis veliſq́(vt aiunt)conſectandam. In ſummo autem bono demũ finem eſſe deſiderandi.Quòd ſi commentandi iucunditatem & ſpeculãdi, in ſacra philoſophia,æſtimare hodie & perpẽdere velimus,nimirum orthodoxiæ ſtudium,quæ theoria propriè dici poteſt(etiam ſi antiquitas ad profanos vſus eodem verbo vſa eſt)maiorem multis partibus iucunditatem habere inuenietur:ſynceriore etiam omnino ſecuritate contemplatores animos perfundere, quàm priſcæ illius ſapientiæ commentatio olim potuit. Siquidem eius ſpeculationis proſpectus intra terminos vniuerſi quod vocant, ab ipſis cohibebatur. Nec verò ſpe vlla & pollicitatione æternitatis, animos ſui cupidos, vendicabat illa ſibi & auctorabat : niſi exili quadam fortaſſe & imaginaria. Nunc orthodoxiæ noſtræ argumentum eiuſmodi eſt:

is eſt oraculorum contextus,tam conſerta ſeries,tam apta,tam ſibi conſentiens,doctrinæ ſacroſanctæ:adeò denique vltima primis in ea reſpondētia, & vtriſque media ad vnguem quadrantia,vt chirographum dicere te & confidere poſſis ipſius habere ſapientiæ,ſummum bonum finémque expetendū promittētis:quo chirographo locupletius nihil eſſe,nihil teſtatius,nihil poſſit conſignatius.Neque autem cum hæc ipſa philoſophia talem tantúmque fructum ſui ſtudioſis,in poſterum ſpondet & in æternum:nō etiam interim illos commentanteis delectat admirabilitate ineffabili rerum, temporum, euentuum,eorúmque prædictionum. & verò ſpem futuræ beatitudinis pignore confirmat interdum repræſentatæ trāquillitatis. Nec ſi oracularis ſapientia,nec feſtiuam præfert nec nitore cutem viſendam tyronibus eius amoris:cōtinuò ſquallidum ſacrum ſtudium geniúque plebeii iudicādum eſt ab iis qui lautitiis lectionis & lenociniis orationis aſſueuerunt.Eſt enim ſacroſancta philoſophia,veſte quidem illa pulla & officinaria amicta,vt ſeſe diſſimulans & mirè ſymbolica : ſed ſi introſpicere inſtiteris , in qua tu auguſtā quandam troporum venerem ſanctámque concinnitatem ſubeſſe non dubiè iudices: & porrò vbi gratias cæleſtes lepóreſque diuinos inuenias, intra Silenos (vt aiunt)Satyróſque conditos.cuiuſmodi quondam Athenis opifices in officiuis habebant:vt Syneſius inquit ad Philoſophon ſcribens,& Plato meminit in Sympoſio.In menſa enim ſæpe iam dictæ ſapiētiæ,animi philoſophorum reficiuntur multiplicibus ferculis,variéque conditis. Eſt enim ſenſus hiſtoriæ atque allegoriæ,ciúſque multifariam variæ:& qui ſenſus anagogicus dicitur.è quibus cinnus vnus commentationis confici poteſt, vnde mens quālibet auida,ita impletur vt nunquam ſatietur, gliſcēte vtique ſemper deſiderio vnà cum voluptate.Indeq; fides ſperatæ immortalitatis certaq; perſuaſio,ad diem vſque fati indies adoleſcit,illud commentantibus animis veraci ſpecie contemplationis ſolidaq; imagine repræſentans:quod olim ſtoicorum conſectaria fallaciter colligebant & inaniter,vt ſapiēs vno minor deo futurus ſit,ac diuinitatis particeps. Verum permagni intereſſe planum eſt experienti,quo ſtomacho quiſque noſtrum ad ipſas ſapientiæ epulas acceſſerit. Et antidotum quidem perſuaſionis conſtantiſſimæ,rerúmque interiturarum contemptionis,præſumptum non ſemel oportet,aduerſus ægritudines, æſtus,curas,angores,rationum philoſophiæ conturbatores.quæ auocamenta ſunt ipſa animi philoſophantis,conuiuæ & paraſiti ſapientiæ:pro inſtituto vitæ cuiuſque ipſa magis aut minus inceſſentia.Et quidem halcionidum propemodum dierum tranquillitatem à curis externis cœleſtium rerum meditatio poſcit:atque in eum vſque heliconem aſcenſum,vnde ſtrepitus ſatagentis ſemper multitudinis,& velut in tumultu,incendio,ruina,naufragio,plerunque conſternatæ:hauriri vel oculis vel auribus nequeat. At non ex quouis inſtituto vitæ in eum verticem ſcanſilis eſt aditus,nec ſubuolare eò poſſunt quibus alæ non enatæ ſunt . Volumina porrò inſpiratæ ſapientiæ, duorum ſunt generū.altera enim ſunt (vt ſic dicam)exoterica,qualia ſunt euangelia,primore ſenſu excepta,omniáque fermè quæ noui teſtamenti eſſe di-

cuntur. quæque monumenta ſunt ipſius ſapientiæ, id eſt (vt Græci vocant) ἐπιπορείας, inter homines verſantis, & veſtigia more hominum facientis in orbis meditullio: interim mortales inſtituentis ad immortalitatis beatiſſimæ deſiderium, ad quam natura ipſi comparati ſunt. Hæc quoniam ab omnibus ſummatim ſciri debent, ideò tanquam in compitis ciuitatis magnæ & conuenarum eccleſiæ, expoſita ſunt, & cuilibet obuia, qui aut legere modò ipſe poſſit, aut audire ab alio recitata concupierit. Altera ſunt tanquam acroamatica, cuiuſmodi prophetarum vaticinia dixerim, canticáque diuinorum, quos ſpiritu ſapientiæ prouidentia, afflatúque entheo dignata eſt. ipſius deniq; ſapiētiæ cœleſtis apophthegmata, Delii (vt dicitur) natatoris ad explanationem indigentia. tum ſi qua ſunt ſimilia inſtrumenti priſcæ ſapientiæ, in altiore ſuggeſtu poſita, quaſiq; in arce diuæ collocata, inacceſſa multitudini. Vetera etiam ſcripta & documenta ſapientiæ, propriè theologia conſtant: recentia eô amplius ea quam theurgiam vocant: quanquam ea pars quæ πρώτη πεντάτευχος dicitur, planè eſt theurgica. Sed in ea theurgia adumbrata cernitur tantum: quaſi quædam vt Græci dicunt, œconomia, aditum præſtruēs ſapientiæ ἐπιπροσιόντος aduentanti & concionaturæ. Verum cum hoc tempore humanæ quæ vocātur diſciplinæ, ſuam propemodum claritatem elegantiámque priſtinam receperint: ipſius quoque ſapientiæ ſtudium eruditè nitideq; conſtituere, philoſophiæ conuenit orthodoxæ. Nam profeſſionem ſapientiæ, non crepundiis (vt ita loquar) humanæ infantiæ, ſed florentis ætatis adultarúmque virium ornamentis, dignitatem ſuam tueri ac maieſtatem decet. Mihi verò rei naturam amplitudinémque æſtimanti, oraculum primæ & vltimæ ſapientiæ, ſic in ſacroſanctis monumentis eſſe, tanquam in ſacrario quodā videtur auguſto & venerādo. Cæterum antiſtes eius atque interpres reſponſorum eſſe, ea quam Græci pædiam, nos literarum peritiam iuſtam dicimus: quæ choro diſciplinarum liberaliū conſtat. quam tamen & ipſam tyrocinium aliquandiu oportet in limine ſapientiæ, ſermoniq; ſymbolico aureis initiare. Longè verò hac literarum profeſſione quam nobis ſuſcipiendam eſſe dico antequam ſtudium capeſſimus vltimum idem & ſummum, amplior eſt illa, ab antiquis etiam dicta ſapientia, rerum humanarum cognitionem diuinarúmque complexa: quæ non prius ipſa ſtudiorum curriculo defunctam eſſe ſe exiſtimabat, quàm ſeptimo (vt dicitur) ſpatio decurſo ad metam peruenerat. Sed quibus in externa diſciplina cum ſucceſſu verſatis iuſta ſtipendia impleuiſſe contigerit, indéque ad ſapientiæ chriſtianæ ſtudium aſpirare, vt olim multis euenit: eos ego tam felices arbitror, quàm qui vrbium multarum viſendi cauſa, morūq; variorū & memorabiliū inſpiciendi, diu peregrinati, ad extremū in ciuitatē quandā amœniſſimā atq; beatiſſimā aſcribūtur: ibiq; domiciliū & larē domeſticum ſemel collocant. At verò moderandæ vitæ recteq; inſtituendæ ideò commoda eſt antiqua quoq; philoſophia, quia in multitudine & celebritate hominum conuerſatio, ſenſuum deprauatrix eſt. Siquidem vita ciuilis pru-

dentiáque communis, non germana ratione,ſed ſpuria res humanas contemplatur & expendit, vt notum eſt attentè æſtimantibus. Simul actionum ſuarum ſummam votorúmque,adulterina quadã ratiocinatione erraticaq; colligit. quippe quæ hominum vitam iis inſtitutis temperet,quæ indigenis & ciuibus huius orbis congruunt. At ii qui ſapientiæ dicto audientes ſunt,incolas tantum hic homines & peregrinos eſſe cẽſent: ob idq; in cœlum quaſi in patriam & ſedes ſuas aſpirare omni ope cõtendunt:nõ aliter atque animi cœlo extorres,ad tempúſque vitæ relegati.contrà q in multiplici cõmercio vitæ vrbanæ merſi ſunt,reuertendi in patriam animum amiſerunt.cúmque lethæas aquas biberint, iíſque inebriati fuerint, in vinculis & ergaſtulo opus faciũt: cũ tamen ipſi ſibi ſoluti religione,liberíque videantur. Contra quæ incommoda philoſophiæ commentationes præſertim plato nicæ,quaſi antidota comparata ſunt ab hominibus ingenioſiſſimis. Verum enimuero à Græcorum & gentium exlegum literis,ad Hebræorum ſtudia caſta & circunciſa migrare, & à multa diuturnáque ingenii exercitatione in literis inſtitutionis illius peregrinæ,abruptum facere tranſitum ad ſanctiorem philoſophiam,diuinarum tantum rerum contemplatricem, non cuiuis procliue eſt.non magis quàm à virentibus & amœnis ingenii paſcuis,ad inculta aſpectu primore & horrida tranſire,illorúmque longè diſſimillima. hiulca eſt enim & rimoſa rerum diſſidentium iunctura & agglutinatio. neque ea vel lectio vel commentatio eſt ſtomachi literarum tantũ delitiis aſſueti & perimbuti. Quocirca mens profana expiabilibus initiis(vt dicere cœperam)paulatim luſtranda eſt,antequam ſpecimen ſui facere incipiat, caſtius cautiusq; commentando in veſtibulo magiſtræ ſapientiæ,quod Græci vocant τὸ προθύροις τῶν ἄγαν σοφίας κατηχεῖσθαι,deinde ita ſe comparare ſtudioſum homiẽ oportet, vt iam non animi cauſa ſacris literis incumbere,ſed animæ potius aſſueſcat. Neque enim vltrà ſuo ſed philoſophiæ ſtomacho ſeruire cõſtituit,qui ad hoc ſtudium bona fide ſeſe contulit cum ſuis omnibus facultatibus. hoc cũ bona(vt dixi)fide,ſtrenuaq; voluntate aliquandiu factum fuerit: & eò vſq; animus iam verè philoſophus paulatim progreſſus ſit,vt ad exhedrã interiorẽ philoſophiæ abſtruſiorémque inſinuauerit,ecquis eſt deinde tam aduerſa ſalute natus,quin nuncium tandem remittere paratus ſit exoticis illis doctrinæ lenociniis,quibus diu lactatus oblectatusq; fuit? Tum enim demũ Mercurius externus & mortalis,adueniẽti cœleſti Mercurio æquo animo & reuerenter cedit,cum ſapientiã humanam oraculari & diuinæ imparem eſſe omnino intelligit. Quòd niſi vrbanæ vitæ ſirenes,atq; in celebritate hominum hallucinante merſæ,mẽtem intus conditam,meditationiq; æternitatis ſuapte natura feriantem,illecebris ſolicitarẽt multifariam variis,& verò niſi auribus & oculis illabentia nugarum illicia,animum abducerent è principatu ſuo:quotus eſt tandem quiſque ſic diro iudicio,ita præpoſtero ſenſu præditus,quin illis intabeſcere chartis vtilius eſſe ac ſuauius duceret,quàm ſcenæ vitæ ciuilis, quàm populi oculis & plauſui exitialiter ſeruire? denique quàm animam per tot æſtus, tantas iactationes, tot euripos affectuum

ciuilium agere? Sed ad illam pugnam nati ſumus ſcilicet, perennem & inexpugnabilem, corporis atque animi, in qua huius copias tametſi natura inſtructiores ac potiores, tamen impares eſſe identidem experimur ſenſuum temeritati, qui præſidium eius obtinēt. Aduerſus quam temeritatem petulantia coniunctam & licentia, philoſophia externa ſurgens & accincta, ſuarum illa quidem facultatum venditatrix eſt diſerta & mirifica: cæterum in conſiliis præſentibus auxiliiſq; expediendis, non perinde efficax & ſtrenua. digna nihilo ſecius ipſa mediusfidius cuius elogium audire non grauetur orthodoxia, in Phædro Platonis à Socrate pronunciatum, magno auctore philoſophiæ. Neque verò neſcii ſunt(inquit ille) qui diſcendi cupiditate tenentur, quòd cum animam eorum philoſophia acceperit planè vinctam in corpore, ipſiq; agglutinatam: tum illa per ipſum veluti per carcerem quendam, omnia quæ in natura rerum ſunt, cōtemplari, non etiam ſemetipſam per ſe, cogitur, & in omni verſatur ignorātia. & huius quidem carceris grauem ipſa conditionem perſpicit eiuſcemodi: nempe quòd idem ipſe vinctus animus, vltro dat ſemetipſum in nexū, vincula etiā ſua præcupiditate aſtringēs. Quod igitur ego dico, probè norunt homines diſciplinæ cupidi. quòdque philoſophia cum ipſorum animum ſic affectum ſuſceperit, cum eo placidè agit, eū conſolatur, hortatur, vinculis exuere aggreditur. Docet enim & oſtēdit quòd oculata rerum ſpeculatio, quòd etiam oricularis plena ſit circūſcriptione. denique quòd fallax ſit in vniuerſum per ſenſus rerum contemplatio. Quare auctor eſt illi philoſophia vt ipſe abſcedat à ſenſibus, quoad eius quidem certè per neceſſitatem id poteſt. Eundem porrò hortatur in ſemetipſum colligere ſe atque coagmentare. nulli alii quàm ipſum ſibi credere: id quod ipſe per ſeſe intellexerit eorum quæ in natura rerum ſunt, ipſum eſſe per ſemetipſum. quod verò per alios cōſiderarit in aliis aliud eſſe, nihil quicquam exiſtimet verum eſſe. At tale eſſe docet quicquid ſenſile eſt atq; aſpectabile. quod verò ipſe videt animus, id vtique intellectu percipi, nec oculis occurrere. Proinde hominis verè philoſophantis animus, exiſtimās non reſiſtendum eſſe huiuſmodi ſolutioni ſui, voluptatibus temperat quàm fieri poteſt maximè, cupiditatibus etiam atque formidinibus. Quippe qui ſecū ipſe reputet & colligat, eum qui vehementer lætetur, timeat, triſtetur, cupiat: nō tanto malo affectum ab ipſis rebus eſſe, quantum eſt quod quiuis exiſtimare poſſit. Quale eſt, ſi quis ægrotauerit, aut impendia propter cupiditates fecerit. Quod verò malorum omnium maximum eſt atque vltimum, eo malo ille quidem affectus eſt: ſed rationem eius nequaquam habet. Quodnam eſt illud tādem ô Socrates? inquit Cebes. Quòd omnis hominis(inquit ille) animus, ſimul lætari aut vehemēter ægreſcere ob aliquid cogitur, ſimul exiſtimare id vnde ita afficitur manifeſtiſſimū eſſe & veriſſimum: cum non ſit ipſum huiuſmodi. Quæ talia ſunt autē, oculis illa ſubiecta ſunt, nec ne ſubiecta? Prorſus quidem(inquit Cebes) ſubiecta. Atqui animus(inquit ille) cum hoc pacto afficitur, maximè in nexum corpori deditur. Quonam modo? Cebes inquit. Nimirum(inquit Socrates) quoniam vna quæq; voluptas & ægri-

tudo animi,cum veluti quidpiam claui habeat,animū affigit corpori,& tanquam infibulat,corporiſque eum ſimilem facit,vt qui eadem opinetur vera eſſe quæ corpori viſa ſint.Nam cum ſe præbeat aſſenſorem corpori, iiſdemq; rebus lætantem,iiſdem quoque moribus eſſe cogitur ipſe,iiſdémque alimētis vti.denique is eſſe qui purè hinc migrare ad elyſios nequeat, ſed ſemper corpulenta grauitate exire,ideóq; ſtatim aliud in corpus incidere cogitur, & tanquam cum eo ſatus inoleſcere.è quibus illud ſequitur,expers vt ipſe diuinæ ac puræ fiat,ſimplicíſque communionis. Quibus verbis Plato intelligi voluit commentitiam animarum tranſitionem, quam tranſanimationem Græci ſuo vocabulo appellauerunt. Hæc igitur & ſimilia peregrinæ ſapientiæ dictata,præclara ſunt illa quidem & digna commemoratu.Sed tamen inter incunabula cenſenda germanæ philoſophiæ, quaſiq; præludia eius ſtudii ſapientiæ,quam philotheoriam vocare inſtituimus. Quin & omnes orbicularis doctrinæ partes, exercitamēta ſunt præcurrentia ad theologicā theurgicámque philoſophiam,quæ ſola(vt diximus)meritiſſimo ſuo theoria dici poteſt.At verò ipſi philotheori vbi iam ad arcem ſapientiæ conſcendere cœperunt,aut tantum ſuccedere ad primos eius gradus, indéque fines bonorū malorúmque ſpeculari,tanto philoſophiæ externæ diſcipulos dignitate profeſſionis & commentandi beatitudine præſtant,ſimiles vt hi præ illis eorum mihi eſſe videantur,qui Menippeis amoribus capti ſunt: aut tātalicis in hortis acquieſcūt, animis ſuis indulgētes inani voluptate & imaginaria. Menippei autem amores quales fuerint,Philoſtratus his ferè verbis prodidit in vita Apollonii,ſiue hiſtoria eſt illa,ſiue mythiſtoria,vt magna pars eius operis meritò exiſtimari poteſt.Menippus(inquit)erat Lycius,annos quinque & viginti natus,ingenio mediocri præditus & corpore rectè conſtituto, ſimilisq; erat facie pugili bono & ingenuo. Hunc Menippum amari à peregrina muliercula vulgus opinabatur. quæ & formoſa ipſa videbatur eſſe & delicata valde: tum diuitem ſeſe eſſe muliercula dictitabat. quorum reuera nihil erat, etiā ſi ita videbatur. Ac Menippo quidem ſoli in via aliquando iter facienti quæ Cenchreas ferebat,phantaſma occurrit ſpecie muliebri: apprehenſáq; manu eius mulier iādiu amore eius captam ſe eſſe dixit. Phœniſſam autē ſeſe origine eſſe aiebat,ſed in ſuburbio habitare Corinthi,quoddam ſuburbiorum nuncupans. Quò Menippe(inquit illa)ſi venire conſtitueris, cantilenam me cantitante mirè oblectabere:vinúmque illic bibes quale ante hunc diē nūquam.nec verò ibidem tibi ab æmulo metus erit: tecum enim vno victura ſum,formoſa cum formoſo. Quibus verbis iuuenis pellectus (erat autem cætera ille quidem firmus viriliſq; philoſophus,ſed impar amoribus) ad mulierem ſe contulit ſub veſperam,deinde cum ea eo modo conſueuit vt aſſolent qui amant.necdum enim ſuſpicabatur viſum eſſe qui cum ipſe verſabatur. Apollonius autem cum eò veniſſet,in morem ſtatuarii intuēs in Menippū, hominem veluti pictor oculis perluſtrabat. dein vbi percognitum hominē iam habuit,Heus tu ô formoſe(inquit),quem fœminæ decoræ captant, ſcito te ſerpentem ſinu fouere,viciſſimq; foueri à ſerpente. Quod verbū Menip-

po admirante, Nam tibi(inquit)Menippe mulier eſt non vxor: ecquid autem amari te ab ea cenſes? Sanè quidem (Menippus inquit) vehementer mulier amore mei capta eſt. Nempe tute igitur(inquit Apollonius)eam vxorem du cturus es? elegantius enim erit (opinor)eam nuptam habere amantiſſimam tui. Verum age quàm mox Menippe futuræ ſunt nuptiæ? Quamprimum, ait ille, cras etiam fortaſſe. Nuptiarum deinde die ſtato, atque ab ipſo Apol lonio notato & obſeruato, commodùm aduenerant conuiuæ, epulariq́; iam cœperant, cum Apollonius ad diem ipſum ad horámque affuit. túmque ad epulanteis conuerſus, Vbinam (inquit)illa eſt bella & delicata, quam propter nunc potatis? En tibi illã, Menippus inquit: & ſimul rubore perfuſus aſſurgit. Tum ille, Aurum autem & argentum(inquit)reliquáque vaſa, quibus hoc conclaue exornatum cernimus, veſtra ſunt Menippe, nec ne ſunt? Mulieris ſunt, inquit Menippus. hoc enim eſt tãtulum omnium meũ quod dicere iure poſſim: pallium oſtendens ſuum philoſophicum. Nónne igitur vos tandem Tantali hortos quoſdam ſcitis eſſe, qui nulli ſunt? inquit Apollonius. Nos verò(aiunt illi)eos demum apud Homerum ſcimus eſſe, vt quibus ad inferos deſcendere non contigerit. At vos(inquit ille)iſta quæ cernitis, hoc omne ornamentum eoſdem ipſos hortos exiſtimatote eſſe. nõ enim hæc materia, ſed materiæ eſt opinio potius. Quò autem ipſi vera eſſe cognoſcatis ea quæ ego dico, iſthæc bona ſponſa, Empuſarum eſt vna, quas quidam lamias eſſe, quidam laruas arbitrantur. amant autem Empuſæ, ac rebus venereis gaudent, tum carnibus præcipuè humanis delectãtur: & quos homines quidem comeſſe ſtatuerint, eos antè ſolicitant motibus venereis. Tum mulier ipſa ſponſa, Heus tu(inquit)homo, melius ominare, & apageſis, aiẽs: execrari ſimulabat ea quæ dicẽtem audiebat Apollonium: deinde philoſophos cauillari muliercula vt plerunque delirãteis. Verum aurea ipſa pocula argẽteaq́; cuncta ſuppellex, vt quidem eſſe videbãtur, inania & euanida interim abierunt, ipſa refellente Apollonio. ſerui etiam vinum miſcentes, & concinnatores opſoniorum, atque omne illud famulitium atq́; miniſterium, repentè non comparuerunt cum Apollonius præſtigiam refutaſſet. ſimul ipſum illud phantaſma lachrymabundum orare Apollonium inſtitit, ne ſe torquẽdo cogeret fateri quid ipſum eſſet. Vrgente autem Apollonio nihilq́; indulgente, Empuſam planè faſſa eſt eſſe: eámque ob cauſam Menippum epulis ſaginare vt eius corpore veſceretur. Menippeis igitur delitiis ſimilia & omnino phantaſmatum inſtar, ſpecioſa illa profanæ ſapiẽtiæ atque aſcititiæ, promiſſa & miracula eſſe mihi vidẽtur, quod quidem certè attinet ad fines bonorũ & malorum. At ex eo loco pẽdet ſummi boni quæſtio & adeptio, qui terminus eſt, quod extremum, quod primũ, quò omnia referri debẽt humanæ mẽtis ſeria meditata. Quò omnia bene & inculpatè agendi, rectè & innocenter viuendi, appoſitè & optabiliter moriẽdi, conſilia ſpectare. Quapropter in ea commentatione, ſi minus florentẽ ætatẽ traduxerimus, ſenectutis ſaltẽ tabernaculũ, ſcenãq́; extremi actus quaſi fabularis huius vitæ & vmbratilis, collocare debemus. vt olim multi fecerunt annis melioribus, qui rectè

conſtitutam ſtudiorũ rationem habuerũt & explicatam,florente pietate illa memorabili & exemplari. Miſeranda verò eo nomine priſca philoſophia, quòd ſummi boni fructum poſthumum, atque eius ſtudii, multò maxima pars doctiſſimorum nullum eſſe arbitrati ſunt præter propagationem nominis & memoriæ. Tametſi Plato eorũ Homerus,columen & decus philoſophici nominis,nónihil de eo ſuſpicatus eſt. Qui ſi immortalitatis humanæ rationem finemq́; enucleatè intellexiſſet,quas tãdem iliadas, quàm diſertas, quàm admirabiles de expetendo ſummo bono, Socrates iã dictus apud eũ commemoraſſet?quantas autem odyſſeas vitæ ciuilis atq; vrbanæ, quæ monſtra,quos errores in huius freti tranſitu,quot pericula ſubeũda diſſeruiſſet? Quare antiquorum in hac parte philoſophiæ ignorãtia,nihilominus virtute philoſophica prædita,nobis culpã capitalẽ exprobrat,neglectũq; ídeprecabilem redarguit cogniti nobis ſummi boni & propoſiti.Mihi verò hæc noſtra philoſophia,familiæ dominicæ & cœlitus adoptatæ peculiaris, dos eſſe videtur literarum ſtudii: non aduentitia, vt illa priſca, & extrinſecus allata, ſed ab ipſo patre hominum creatoreq; profectitia, diuinitúſque oblata. Quæ quid tandẽ habet ipſa nõ ſolidũ,non eminens,non expreſſum? omnia enim viſenda, exoptanda, expoſcenda,impetrabilia, propria & æterna mox pollicetur ſacroſancta philoſophia: eorúmque ſpem locupletẽ interim repræſentat ea pars ipſius quæ hierographia dicitur, iis quibus familiariter inſinuare in ſapientiæ ſacrarium & pinacothecam contigit.Nec verò mortalium animos inani ſagina ſapientiæ imaginàriaq; explet:id quod externa in Platonicis fecit, vt Stoicos nunc omittam ob vaniloquentiam irriſos: ſed ſolidis (vt dictum eſt) epulis ſalutaris doctrinæ,ſpeiq; certæ atquæ beatæ quadam velut ambroſia alere ſolet ac vegetare.Quoniam verò huius Aegeriæ congreſſus familiares non cuiuſlibet hominis ſunt, non cuiuſuis aut loci aut temporis: ideò eius amoris æmulos nobiliſſimos quoſq; feciſſe ferè nouimus,vt è medio diſcedentes, locos expiabiles quærerent procul vulgi ſtrepitu, vnde præcepta ac monita ſapientiæ exaudiri ab hominibus,& intellectu percipi non ægerrimè queũt.Tales ſeceſſuum amœnitates,immo verò illas macaron inſulas à priſcis decantatas,nobile par amicorum Euſebius & Gregorius, aliiq; permulti in oriente olim habitauerunt,quaſi auream vitam Saturniámque agentes in theoriæ ſpecula,cum ad luſtralem illam contẽplationem abſtruſámq; ſe contuliſſent,quam indagatrix illa & curioſa nõ nouit philoſophia. In ponto autem negociorũ ciuiliũ,in freto cupiditatũ,in euripo ambitionis, quæ tranquillitas mentis eſſe poteſt ad oracula ſapientiæ interpretanda,animoq; verſanda?At verò illa philoſophorum ſchola,quæ Plotinos, Amelios, ſceleratoſq; Porphyrios edidit,cum paſſim iam veritas illuxiſſet, in amœnis illa quidem floridiſq; campis,ſed à ſummi boni domicilio deuiis,grandes illos animos fallaci commentatione pauit,atque eouſq; fruſtrata eſt,vt velut in hortis Heſperidum aurea mala legere ſe exiſtimarẽt,quæ in penum philoſophiæ ſanctiorem recondenda ducebant:nec niſi viris ſummis ſuiq; ſimilibus impertienda.In ea etiam opinione miſeri diróque animi pabulo,vita (vt ar-

bitror)functi ſunt. Quibus quàm felicius ipſis atque auſpicatius ad philoſophiam iucubuerint, ii qui indidem profecti, atque eorum æquales nonnulli, ſecundo flatu prouidentiæ in mari ſcopuloſo velificati, ad extremum tenuerunt portum ortodoxiæ, nemini non planum eſt ſana mente prædito, & nos maioribus ire per altum auſpiciis manifeſta fides, quàm illis ire contigerit quamlibet magnorum nominum philoſophis. Niſi fortè hodie quoque in controuerſiam cadere poteſt auctoritas chriſtiani dogmatis, cuius olim tantum fuit numen, ea vis diuina, vt paſſim mortalibus ius gentium & naturæ extorſerit, ratas generis humani opiniones inuſtáſque antiquauerit: quibus tot annorum millibus imbuta communis prudentia atque etiã incocta fuerat. Quid autem mirabilius, quàm tot hominum myriadas, qui ſibi tuendã prædicandámque veritatem entheo afflatu inſtincti perſuaſerant, non dico à ſenſu communi, errantium duce & magiſtro: ſed à ſtemmate ſui generis vnumquéque, à ſanguine deniq; ſuo, & verò à corpore proprio animáque deſciſcere, & tranſire agminatim ad ſpiritum euocatorem? Eorum igitur exemplo quos ſuprà commemoraui, omneis qui rectè philoſophari volunt, oportet in anchoris theoricæ philoſophiæ, & interdum in ſalo, expectare fati vadimonium. Quô inſipientius atque abſurdius de condicione ſua mereri mihi videntur, etiam ſi frugi & rerum periti à multis eſſe cenſentur, ii qui ſublatis illis anchoris ſtudiorum tranquillitatis, & poſt primæ philoſophiæ ſtudium, ambitioni vela pandunt, ruſus altum pelagúsque petentes. Sed quid non deſignat ſacra cupiditas atque auaritia? quibus animo vtcumq; inceſſentibus, faceſſit amor actutum rerum immortaliũ, qui in iiſdem præcordiis æmulum nõ admittit in diuerſum hominẽ ab ſeſe abducentem. Quare qui hoc facere non verentur, mirum eſt quòd nuncium ipſi remittere ſuſtinent philoſophiæ: id quod ſine perfidia vix fieri poſſe videtur. nec id tamẽ tam rarum eſt quam halcyonem videre. Quid autem ſolidæ religionis intus fouere eum putemus, qui ſtudii diuturni & ſacroſancti ſegetem, iam venturam ad meſſem tam vberem, inarare denuo non vereatur & euertere? nimirum qui ita conſultò & meditatò faciant, eos conſilii & propoſiti vitæ ſummam, nec compoſitè nec conſtanter inſtitutam habuiſſe oportet: quo nihil eſt turpius & damnoſius. Quô accuratius videre ii debent & attentius, ii quibus adhuc conſulere integrum eſt & explicatum, ne in eandem fraudẽ incidant. Siquidem è ratione malè putata, & vel temere vel oſcitáter ſubducta, fieri vix poteſt, vt ſumma & fructus homini conſtet ætatis contritæ, vel in literarum ſtudio, vel in alio quocunque inſtituto vitæ commodè & feliciter agendæ. At eò ferè omnium ſpectare hominum videtur intentio, laborúmque contentio, vt commodè vitam & ſalubriter agamus: niſi ſi ludere nos vitam, non agere ſeriò fatebimur. Quid autem miſerius eſt, quàm poſt tot labores excolendis moribus animóque componendo exhauſtos, pœnitẽdam ſenectutẽ frugiperdámque philoſophiam eſſe? Quid damnoſius ac lamẽtabilius, q̃ oleũ & operã florẽtis ætatis vergẽtiſq; perdere? Noxã porrò inexpiabilẽ admittere ob neglectũ cultũ animi, ob floccifacta ſapiẽtiæ

monita & præcepta,ob immortalitatis adipiſcẽdæ diſciplinā deſertā aut obliuione tranſmiſſam:cuius propter inanem imaginem conſectandam nullum non ſaxum mouit & voluit antiquitas ingenioſiſſima,dirū id verò atq; abominandum. Denique quid potius,quid ſalubrius,quid porrò oblectabilius ſenecta ſaltem ætas & emerita agere poteſt,interim dum tanquam animam agit: quàm ſublimia meditari & ſuſpicere, ſperatamq; immortalitatis pollicitationem commentãdo ſibi repræſentare? Et quidem aduerſus appetentis mortis tumultus,qui imperitos homines ferè territant,luciſq; q̃ par eſt cupidiores,ſeptum eſſe oportet vallo philoſophiæ, quæ mortis eſt commentatio vt Marcus inquit Tullius,id à Platone mutuatus. Tum vitæ æternæ contemplatio in exhedris primæ philoſophiæ, ſpem non euariantem efficit, omnia mox hinc digreſſis longè vberiora expetibilioráque futura. In ſumma hoc habeamus: huius philoſophiæ ſtudium,doctrinam inſpiratam,veramq; & ſalutarem conſectari ſapientiam. Quæ cum olim ipſa per vaticiniorum ambages, oraculáque figurata cœlitus demiſſa eſſet, atque prodita tantum myſticè & ſymbolicè, Dei filius tandem inter homines mortali ſpecie,ſub carníſque veræ integumento verſans, interpres eius eſſe voluit. Qui cum ipſe præcepta multa monitáque dediſſet, humanæ ſapientiæ faſtigio multum excelſiora, quædam etiam paradoxa, atque è regione prudentiæ mortalium oppoſita, in populos omneis nationéſque promulgaſſet incredibili aſſenſu q̃ plurimorum: eò amplius craterem inexhauſtum beatricis ſapientiæ reliquit in medio mundi poſitum: ex eóque ſingulis tantum hauriendum doctrinæ dedit, quantum vnicuique ſatis eſt ad immortalitatem ſempiternam & beatiſſimam conſequendam. Ipſe verò prouincia ſibi mãdata perfunctus, ac ſuo tempore inde decedẽs, legatis ſuis quos alias in prouincias dimiſſurus erat: cum imperio & poteſtate inuſitatis, mœroris poculum laboríſque eodem è vaſe propinauit, vnde ad fæcem vſque idẽ ipſe hauſerat. Ita non modò mortalibus ſe magiſtrum ſapientiæ,ærumnarumq; vitæ exhauriendarum præmõſtratorem,ſed etiam præitorem viæ ad cœlum ferentis præſtitit, qua diſcipulos ſuos atq; ſapientiæ non ire modò docuit, ſed venire præcepit & hortatus eſt. Proinde omniũ diſciplinarũ longè cẽſenda eſt princeps ſacra illa philoſophia quã theologiã vocãt,eiq; eam ob cauſam ſubmittere faſces omneis alias profeſſiones æquũ eſt.noſq; literarũ bonarũ cupidiſſimi cũ de ea loqui inſtiterimus,caput adaperire cõtinuò debemus, vt eſt in prouerbio. Hoc igitur pietate imbuti ſtudioſi teneant, quaſi muſarum elegãtium ſimul & piarum oraculum:adoleſcentis vt animi pædagogon Philologiam,ita ſeneſcẽtis philoſophiã gerõtagogon eſſe debere.ipſum porrò nomẽ philoſophiæ,ita demũ venerandũ & auguſtum eſſe, ſi commentationum ſuarum ſanctariũ in arce theoriæ collocauerit: quam nobis prouidentia humani generis cupida & euocatrix, in monumentis ſapientiæ architectata eſt,quos libros ſacros vocamus. Nequaquam autem ad auſpicandum philoſophiæ ſtudiũ,expectandũ eſſe donec emeritos iam oculos, effœtamq; ſpeculationem homo ſtudioſus habeat. Et verò homini ſtudiorũ liberalium curriculum ita ingreſſo,vt inde

D iii

ad primam ſummamq; philoſophiam tranſitum ſibi muniat, plerunq; ſatis
eſſe debet, ſi id quod Græci dicunt τὸ εὖ aſſecutus ſit:artiumq; ſingularũ pro-
feſſoribus τὸ ἄλλο reliquerit,ne ad Sirenios ſcopulos tandẽ ipſe hæreat,oblitus
ſibi ſedẽ eſſe propriam & perpetuam petendam.Non enim doctum eſſe cõ
tinuò præclarũ eſt & optandũ, ſed ſanè quoq; doctũ eſſe & ſalubriter opor-
tet. Quandoquidem multi fuerũt egregiè viri docti,quos ſiniſtras literas,nõ
dextras,muſæ docuiſſe dicũtur,vt inquit Athenæus.Muſæ autẽ q̃q̃ liberales
& ingenuæ,vocibus tamen ſuis lactare primũ animos iuuenũ ſolent,atq; du
cere. deinde magis ac magis trahere ac rapere.poſtremò agere ipſos (vt aiũt)
ac ferre ſtudioſiſſimos ſui,omnibusq; fortunis interdũ euertere & ſpoliare.
Cùm interim ita ingenio ſuo quiſq; eorum indulgeat & obſequatur,vt cum
genio proprio belligeret,vt vtar verbo comici.Vnde fit vt literæ ſpecioſo no
mine bonæ & elegãtes dictæ, ſæpe tamen malè audiãt vt ingratæ atq; dãno-
ſiſſimæ.Cum autem ætas imperii tui æqualis princeps benigniſſime ad lucer
nam iam planè illuſtrem recognoſcere inſtiterit in Frãcia antiquæ doctrinæ
reliquias tũ latinas,tum græcas,tuæ poſthac liberalitatis erit,obſtrictæq; fidei
(vt noſti) & beneficentiæ,ſpei bonæ & grauidæ donatiuo hominũ verè lite-
ratorũ cõtẽtionẽ alere,tueri,& adaugere.Reges enim & monarchæ, tametſi
legibus ſoluti ſunt,nec ciuili tenentur actione,honoraria tamen ipſi in iudi-
ciũ famæ vocari poſſunt,atq; etiã periclitari.Liberales autem diſciplinæ,quas
noſtra complectitur vno hodie nomine Philologia,libertatem (vt ita dicã)li
beralium eandemq; perpetuam poſcunt,cum illæ quæ ad quæſtum inſtitutæ
ſunt aut certè moribus iamdiu comparatæ,Saturnalium libertate tantũ tem
porariaq; egeant. Quare illæ liberales & ingenuæ ab obſeruantiæ & famula
tus mancipio apud tuæ maieſtatis æquitatem quaſi apud maximũ prætorem
aſſerendæ ſunt,eorum ſuffragationibus, qui apud ipſam maieſtatem magna
pollent auctoritate.Ita autẽ fert natura, vt q̃ quiſq; maximè ad colendã Phi-
lologiam feliciter natùs eſt,tam ille ab obſeruãtia illiberali & ſuæ operæ vẽ-
ditatrice,maximè alienus ſit.At id organũ eſt ipſum præcipuũ cũ gnaua im-
pudentia illius hominũ induſtriæ, quã opificẽ fortunæ fictricemq; vnicuiq;
vulgo homines eſſe dictitant,auctricemq; fortunarum. Hæc habui ferè,quæ
ſcribenda nunc ducerem de bonarum literarum ſtudio inſtituendo, tuẽdo,
& moderando, ſub tuo Franciſce Rex fauſto feliciq; literis nomine in publi
cum proditura.A te enim expectatur cũ meo, tum aliorum non paucorum
exẽplo, vt Philologia diu in Mineruæ ludo eo quo dictũ eſt modo exculta,
deinde in honoris officinis pro cuiuſq; captu & ingenio perpoliatur,cõtrà q̃
moribus Franciæ ante te receptũ erat.Id quod ſi facere conſtanter in animũ
induxeris,tu tibi nouo exemplo maieſtatem conſtitueris,non regiam modò
& auguſtã,appellãtiuq; identidẽ ſermone cõtritã,& quaſi obſolentẽ,ſed ma-
ieſtatis ipſius primordialis germanã aut ſimilem : vt iam dicere Ouidii ver-
bis poſſimus,Hinc tibi maieſtas, quæ regnũ temperat omne. Quaq; die per
te eſt edita,magna fuit.Aſſidet illa duci,ducis eſt fidiſſima cuſtos. Et præſtat
ſine vi ſceptra tenere duci. Nõ enim tibi minore gloria dignum erit litera-